

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΣΤ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 - ΤΗΛ. 227 - 689

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1969

ΑΡΙΘ. 8

ΕΟΡΤΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Παναγιώτατε και θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης και Οἰκουμενικῆ Πατριάρχῃ, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητὴ ἀδελφῆ ἡμῶν και συλλειτουργῆ Κόριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Πάναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπασζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ὁ τῶν ἡμετέρων ἀεὶ προεξάρχων πανηγύρεων ἱερός ὑμνωδός διεγείρων ἐν ὑπομνήσει τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν ἀναβοᾷ μεγαλοφώνως και νῦν: Ἐξέλαμψεν ἡ ἀνάστασις Χριστοῦ, και ταύτης πείραν εὐληφῶτα χαρᾶς τὰ πάντα πεπλήρωται. Πάσης οὖν τῆς κτίσεως Θεοῦ, ἀψύχου τε και νοεράς, ἐπισυντρεχούσης εἰς τὴν τῆς τοῦ Ἀρνίου νίκης ἀνούνησιν, δεῦτε εὐφρανθῶμεν και ἡμεῖς σποράν αὐτοῦ ἑαυτοὺς ἀποδεικνύοντες. Δεῦτε μυστικῶς ἐν αὐτῇ πανηγυρίσωμεν! Πιλάτου μὲν γὰρ και τῶν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ὀδηγῶν, τῶν τυφλῶν, γαυριῶντων και κατεπαιρομένων τοῦ ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς κενώσαντος ἀτρέπτως και μορφήν λαβόντος δούλου, μαθητῶν δὲ δειλιῶντων και τοῦ Κορυφαίου Πέτρου τρίτον ἀρονυμένου διὰ θεραπευαυιδίου φόβου εὐτελοῦς, πάντων, ὡς ἔπος, ἐπιχαιρόντων τῷ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων «θανάτῳ» ὁ ἀναπεσὼν ἐν τάφῳ, ὃν ὡς βασιλέα ὑπνοῦντα στρατιῶται ἐφύλαπτον, ἀναστὰς πατήσας τὸν θάνατον και τὸν ἔσχατον ἡμῶν, βασιλεύοντα μὲν ἀλλ' οὐκ αἰωνίζοντα, ἐχθρὸν ἐχθιστον, οὗ τὸ ὄνομα ὁ θάνατος και ὁ ἔθης, καταργήσας, μορᾶν ἠλεγγεν τὴν τῶν ἀθέων ἄθεσμον γλωσσάλγιαν και νοσοῦσαν δεινῶς τὴν ἀσύνετον καρδίαν και κατεφθαυμένην τὴν διάνοιαν,

Ὅμοια Γράμματα ἀπεστάλησαν και πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς Ἀρχηγούς τῶν Ὁρθοδόξων Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

ἔστήριξε δὲ ὡς ἐπὶ πέτραν ἀσάλευτον τὴν τῶν αὐτὸν θεασαμένων ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν καρδίαν, ὥστε Πέτρον αὐτὸν μεταβαλλόμενον ἀθρόου ὀλοκλήρου καταγελάσαι δῆμον και εἰς μέσον τὸ θέατρον τῶν Ἰουδαίων εἰσπηδήσαντα εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς ὁ σταυρωθεὶς και ὡς «νεκρός» ταφεὶς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῆτε και εἰς οὐρανὸς ἀναβὰς πρὸς τὸν ἀρχιφωτον πατέρα διέπει τὰ σύμπαντα.

Ἐξέλαμψεν ἡ ἀνάστασις Χριστοῦ. Δεῦτε μυστικῶς ἐν αὐτῇ πανηγυρίσωμεν· ἀναστὰς γὰρ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν ἐγένετο, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, Ἀδὰμ ὁ δεῦτερος, τὸ πνεῦμα τὸ ἡμᾶς ζωοποιῶν, ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἀνέστη και ἀνέστησεν ἡμᾶς ρυσάμενος ἐκ κοιλίας Ἄδου· τέτρωται γὰρ οὗτος ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος τὸν τραθέντα λόγῃ τὴν πλευράν.

Ἐτι μυστικῶς πανηγυρίσωμεν, ἔτι εὐφρανθῶμεν, τῷ τοῦ θανάτου βοῶντες νικητῆ: Ἀναστήτω ὁ Θεός και διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὡς ἐκλείπει καπνός, ὡς τήκεται κηρός ἀπὸ προσώπου πυρός. Θυμομαχοῦσι μὲν ὡς ὦρα τῷ λαῷ αὐτοῦ οἱ ἐπιχαιρόντες τῇ διὰ Ἰησοῦν αὐτοῦ πτωχεῖα κειμένου ἐν τάφῳ και νεκρὸν αὐτὸν σκυλεύοντα τὸν αὐτῶν τυραννοῦντα ἠγούμενοι ἀπειλοῦσιν ἡμῖν. Ὡ, εἰ ἀναστήσῃ ὁ Θεός ἡμῶν, εἰς κρίσιν και ἔλθῃς ἐκδικος τῷ λαῷ Σου! Ἐὰν εὐδοκήσῃς μεταστρέφαι τὸ πένθος εἰς χαράν, τὴν πεπληρωμένην χαρὰν τῆς ἀναστάσεως! Ἐὰν τὰ σχίσματα και τὰς αἰρέσεις παύων εἰς ἐνότητα ἐπισυναγάγῃς πίστεως πάντας κατὰ τὸν τῆς θειοτάτης Εὐχαριστίας ἄροτον, ὃς διεσκορπισμένος ἦν ἐπάνω τῶν ὀρέων και συναχθεὶς ἐγένετο ἐν! Τότε ἐν ἀλα-

ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

“ΕΝ ΑΡΧΗ, ΗΝ Ο ΛΟΓΟΣ.”

1. «Πάσχα Κυρίου, Πάσχα, και πάλιν ἐρῶ Πάσχα, τιμῇ τῆς Τριάδος. Αὕτη ἐορτῶν ἐορτή, και πανήγυρις πανηγύρεων, τοσοῦτον ὑπεραίρουσα πάσας, οὐ τὰς ἀνθρωπικὰς μόνον και χαμαὶ ἐρχομένας, ἀλλ’ ἤδη και τὰς αὐτοῦ Χριστοῦ και ἐπ’ αὐτῶ τελουμένας, ὅσον ἀστέρων ἡλιος» (Γρηγ. Θεολ. Ναζ., Λόγ. ΜΕ’ «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα», παρὰ Migne, PG 36, 624B/C).

Τὴν παράδοσιν ταύτην διετήρησεν ἄχρι σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος κατ’ Ἀνατολὰς Ἐκκλησία, θεωρήσασα μετὰ τῶν ἁγίων αὐτῆς Πατέρων και θεωροῦσα τὴν τοῦ Πάσχα ἐορτὴν πασῶν τῶν ἄλλων ἐορτῶν ὑπερέχουσαν. Διότι ἐν αὐτῇ και δι’ αὐτῆς ἀποκαλύπτεται και πραγματοποιεῖται τὸ μέγα τῆς θείας Οἰκονομίας μυστήριον. Θεός, κόσμος, ἄνθρωπος ἐρμηνεύονται και προβάλλονται τῷ νοήμονι ἀνθρώπῳ, κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῆς πεπερασμένης αὐτοῦ φύσεως.

2. Πανσόφως ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διετάξατο, ὅπως κατὰ τὴν πάλλαμπρον τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυ-

λαγμῶ κραυγάζομεν: Ποῦ τὸ γαυρίασμα τῶν ἐθνῶν; Ποῦ τὸ νίκος; Ποῦ ἡ ἔπαρσις; Ἀνέστη Χριστός! Ἀληθῶς ἀνέστη! Ἀληθῶς ἔσωσε! Ἀληθῶς δοξάσει ἡμᾶς!

Ἐν τῇ Τούτου οὖν εὐσημοτάτῃ τῆς ἀναστάσεως ἐορτῇ ἰδιαζόντως λαμπρονόμενοι και ἀδελφὸν κρυῖως τὴν Ὑμετέραν θειοτάτην Παναγιότητα και ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῆς τὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιωτάτης Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τίμιον κληρὸν και τὸν φιλόχοιστον λαὸν προσαγορευόντες ἐν ἀγάπῃ και τιμῇ βαθεῖα, φιλήματι ἁγίῳ κατασπαζόμεθα Ὑμᾶς ἐν τῷ ἀναστάντι Σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ και διατελοῦμεν

τῆς Ὑμετέρας θεοτιμητοῦ Παναγιότητος ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός και ὅλος πρόθυμος

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος

ρίου Κυριακὴν ἀναγινώσκηται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἐκ τοῦ Α’ κεφαλαίου τοῦ θεοπνεύστου Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος και ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν και Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἐκάστη λέξις και ἐν θεῶν νόημα· ἀπερινόητον, δυσκατάληπτον, μυστηριώδες διὰ τὸν ἄνθρωπον! Και ὅμως εἶναι τοῦτο συγχρόνως βέβαιον, ἀσφαλές, ἀληθές! Ἀπεκαλύφθη, ὡς μὴ δυνάμενον ὑπὸ τῆς πτωχῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ν’ ἀνακαλυφθῇ. Ἀπεκαλύφθη ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Υἱοῦ και «Λόγου» Αὐτοῦ. Τί ἀπεκαλύφθη; Ἐν πρώτοις ἡ «ἀϊδιότης» τοῦ Θεοῦ. Ἡ «Ἀρχὴ» τῶν πάντων ὁ Θεός. Και ἡ «Ἀρχὴ» τῆς Δημιουργίας ὁ «Λόγος» τοῦ Θεοῦ. Οὗτος «ἐν ἀρχῇ ἦν», πρὸ πάσης ἀρχῆς και πρὸ πάσης τῆς Κτίσεως. Οὗτος «ἐν ἀρχῇ ἦν» πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ χρόνου, ἀϊδίως, προαιωνίως. Οὗτος δὲ «ἦν ὁ Λόγος», ἡ Σοφία, ἡ Γνώσις τοῦ Θεοῦ, τὸ σκῆπτρον τῆς Μεγαλωσύνης Αὐτοῦ. Ὁ «Λόγος», δι’ οὗ «τὰ πάντα ἐγένετο».

3. Τί ἀπεκαλύφθη προσέτι; «Ὅτι «ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Θεός-Πατὴρ και Θεός-Λόγος και «ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν». Ἀλλὰ ποῖός τις «ἦν ὁ Λόγος»; Μὴ τις βλασφημῶν εἶπε ὅτι ὁ θεῖος Λόγος «ἦν πρὸς τὸν Θεόν», καθάπερ ὁ «ἐνδιάθετος» παρ’ ἡμῖν λόγος, περὶ οὗ ὁ Σταγειρίτης εἶπεν ὅτι «Νοῦς ἐγκείμενός ἐστιν». Ἀνακριβῆς ἡ σύγκρισις και ἀτυχῆς ἡ παρομοίωσις. Διὸ και δὲν εἶπεν: «Ὁ Λόγος ἦν ἐκ τοῦ Θεοῦ», ἀλλ’ εἶπεν: «Ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν», ὡς τῆς αὐτῆς Οὐσίας μετὰ τοῦ Θεοῦ — Πατρός, ἀλλ’ ἀϊδίως και ἀνάρχως παρὰ τοῦ Πατρὸς «γεννηθείς», Υἱὸς Μονογενῆς, τὸ δεύτερον τῆς Ἁγίας Τριάδος Πρόσωπον, Φῶς ἐκ Φωτός, Θεός ἀληθινός, τῆς αὐτῆς Οὐσίας και τῆς αὐτῆς Φύσεως και Βουλῆς, συνάναρχος τῷ Πατρὶ και συναΐδιος, ἄτρεπτος και ἀναλλοίωτος, πάνσοφος, παντοδύναμος, πανάγαθος!

4. Ὅθεν καὶ ὁ θεόπνευστος Εὐαγγελιστὴς ἐπάγεται: «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἴνα μὴ τις, παρερμηνεύων τὸ «ἐν ἀρχῇ», κτίσμα θεωρήσῃ τὸν Υἱὸν καὶ «Λόγον» τοῦ Θεοῦ— Πατρός, προσέθεσεν ὁ ἱερός Εὐαγγελιστὴς καὶ τὸ «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ὡς Θεὸς δὲ ἦν καὶ ἀναρχος, ὅμοιος τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα, ἦτοι καὶ Πνεῦμα, καὶ Φῶς, καὶ Ἀγάπη, καὶ Σοφία, καὶ Δικαιοσύνη, καὶ Ἀλήθεια, καὶ Νοῦς, καὶ Λόγος, καὶ Γνώσις, καὶ πάντα τὰ τῆς προσηγορίας ἑνόματα, ἅτινα ἢ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπεκδέχεται καὶ ὅπως οὖν κατανοεῖ. Καὶ πάλιν ὁ ἱερός Εὐαγγελιστὴς ἐπαναλαμβάνει: «Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν». Καὶ δίδων ὁ ἴδιος οἰοεὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ «ἐν ἀρχῇ» πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρανοήσεως, προστίθῃσιν: «Πάντα δι' Αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς Αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν». Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, δημιουργεῖ τὰ πάντα, ἅτινα «δι' Αὐτοῦ ἐγένετο», «καὶ χωρὶς Αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν».

5. Εὐδοκία Πατρός, συνεργία Υἱοῦ καὶ Θείου Λόγου, δημιουργεῖται ὁ Κόσμος καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Συντηροῦνται δέ, κυβερνῶνται πάντα τὰ τῆς Δημιουργίας ὄντα ὑπὸ τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, τοῦ πανσθενοῦς Παναγίου Πνεύματος. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγει: «Θεόν, ὃ, τί ποτε μὲν ἔστι τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, οὔτε τις εὖρεν ἀνθρώπων πώποτε, οὔτε μὴν εὖρη» (Migne, PG 36, 48C: Β' Θεολογικός). Τὸ αὐτὸ δ' ἀποφαίνεται ἐν τῷ «Τιμαίῳ» του (286) καὶ ὁ Πλάτων: «Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντός εὐρεῖν τὸ ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν». Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀποφαίνεται: «Θεὸν νοῆσαι μὲν, χαλεπὸν φράσαι δέ, ἀδύνατον» (ἐνθ' ἄνωτ.). Καὶ ὁ μέγας Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέγει σχετικῶς: «Προῖών δὲ ὁ νοῦς καὶ διὰ μείζονος αἰεὶ καὶ τελειότερας προσοχῆς ἐν περινοίᾳ γενόμενος τῆς ὄντως κατανοήσεως, ὅσῳ προσεγγίζει μᾶλλον τῇ θεωρίᾳ, τοσοῦτῳ πλέον ὁρᾷ τὸ τῆς θείας φύσεως ἀθεώρητον. Καταλιπὼν γὰρ τὸ φαινόμενον, οὐ μόνον ὅσα καταλαμβάνει ἢ αἰσθησις, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἢ διάνοια δοκεῖ βλέπειν, αἰεὶ πρὸς τὸ ἐνδότερον ἵεται, ἕως ἂν διαδυῇ

τῇ πολυπραγμοσύνῃ τῆς διανοίας πρὸς τὸ ἀθέατόν τε καὶ ἀκατάληπτον, ἀκαεῖ τὸν Θεὸν ἴδῃ» (Migne, PG 44, 376 D: «Περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως ἢ τῆς κατ' ἀρετὴν τελειότητος»).

***

6. Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀληθῆ περιὶ Θεοῦ ἔννοιαν, δι' αὐτὸ καὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα, ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον καὶ ἀποκαλύψῃ αὐτῷ τὴν περιὶ Θεοῦ Ἀλήθειαν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρεγόμενος, ἐπεζήτησεν αἰεὶποτε καὶ ἐπιζητεῖ τὴν διὰ τοῦ Νοῦ αὐτοῦ ἀπάντησιν εἰς τὰ περιὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου ἅλυστα δι' αὐτὸν προβλήματα. Διὰ τριῶν δὲ δυνάμεων τῆς ἑαυτοῦ Ψυχῆς πειρᾶται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐννοήσῃ καὶ εἰ δυνατόν νὰ λύσῃ πάντα τὰ δυσδιάλυτα καὶ ἔστιν ὅτε ἀκατανόητα προβλήματα. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται δυνάμεις ἢ ἐνέργειαι τῆς Ψυχῆς εἶναι: Ἡ Λογικὴ, ὁ Νοῦς ἢ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Συνείδησις. Καὶ διὰ μὲν τῆς Λογικῆς προσκτᾶται ὁ ἄνθρωπος πάνθ' ὅσα ἐμπεριέχονται ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς Ἐπιστήμης. Διὰ δὲ τοῦ Νοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος αἴρεται εἰς σφαίρας ἰδεατάς, ὑπερκειμένους τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως, ἐνθα ἢ ὑπερβατικότης τῶν ἐννοιῶν, τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀρχῶν καὶ ἀξιωματῶν, ὡθεὶ τοῦτον εἰς συλλήψεις ὑπερβατικὰς, μεταφυσικὰς, φιλοσοφικὰς. Τέλος, διὰ τῆς Συνειδήσεως θέτει ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις καὶ κρίνει περὶ τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας ἐκάστης πράξεως.

7. Ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐλεῦθερον, διὰ νὰ δύναται ν' ἀξιολογῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ποθῇ τοῦτο, διακαῶς καὶ ἐσσεῖ ἐπιδιώκων τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὡς σκοπὸν τοῦ βίου του θέτων τὴν ἐν παντὶ καὶ πάντοτε προβολὴν τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς τοῦ ὑπερτάτου ἐφετοῦ. Ἄλλ' ὅμως ὁ γήινος ἄνθρωπος, ὁ μετὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν συναυξανόμενος καὶ περὶ αὐτὰ συστρεφόμενος, ἀδυνατεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας σφαίρας τοῦ πνεύματος, εἰς τὰς ὁποίας καλεῖ τοῦτον ὁ «πρακτικὸς λόγος» τῆς ἑαυτοῦ Συνειδήσεως καὶ τὸ μεγαλεῖον

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἡ νέα Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνήλθεν εἰς τὴν πρώτην τακτικὴν αὐτῆς συνεδρίαν τὴν 17 Μαρτίου 1969, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, συνεδρευόντων τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Συνέδρων Μητροπολιτῶν Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεωργίου, Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου, Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονυσίου, Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονυσίου, Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαμασκηνοῦ, Κίτρους κ. Βαρνάβα, Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος κ. Κων/νου καὶ

Κασσανδρείας κ. Συνεσίου, ἀπουσιαζόντων τῶν Σεβ. Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανοῦ καὶ Εὐάνθης κ. Ἀντωνίου, παρόντων δὲ τοῦ τε Ἀρχιγραμματεύοντος ἀρχιμ. Βαρθολομαίου Κατσούρη καὶ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ὁρησκευμάτων καθηγητοῦ κ. Ἀθ. Χασιπούτη.

Ἐν ἀρχῇ ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου ἡ εἰθισμένη Ἱερὰ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγιασμοῦ, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς παρουσίας 116ης Συνοδικῆς Περιόδου.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Μακαρ. Πρόεδρος, προσφωνῶν

τοῦ «σπερματικοῦ θεοῦ λόγου», τοῦ ἐν αὐτῷ ἀπὸ Θεοῦ ἐντεθέντος, ἵνα ἀναζητῇ τὸν πλάστην του, τὸν δημιουργόν του, τὸν Πατέρα του!

8. Ἄλλ' ὅπερ ἀδυνατεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πράξῃ, προσφέρει εἰς αὐτὸν ἡ ἄπειρος τοῦ Θεοῦ Ἀγάπη. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νέον στοιχεῖον τῆς ἐν Χριστῷ θείας Ἀποκαλύψεως, ὅτι δηλ. ὁ Κύριος ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὅτι «ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστίν». Ἐξ ἀγάπης ἐνηθρώπησεν ὁ Κύριος· ἐξ ἀγάπης ἔπαθε καὶ ἐσταυρώθη· ἐξ ἀγάπης κατήλθεν ἄχρις Ἄδου ταμεῖων· ἐξ ἀγάπης ἀνεστήθη καὶ ἀνελήφθη, προσλαβὼν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα καὶ ἐξαγιασῇ ταύτην καὶ θεοποιήσῃ. Τί ὅμως ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς; Τὴν κατ' ἐλευθέραν βούλησιν ἀναγνώρισιν ὑφ' ἡμῶν τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ καὶ κοσμοσωτηρίου ἔργου Του. Τὴν ὁμολογίαν πίστεως εἰς Αὐτόν, ὡς τὸν Λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Τὴν πίστιν εἰς τὸ κήρυγμά Του. Τὴν προσοικειώσιν τοῦ ἔργου Του. Τὴν ἀγάπην εἰς τὰς ἐντολάς Του. Τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν νόμον Του. Τὴν βεβαιότητα εἰς τὸ ὅτι «ἐν Αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ Φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ Φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν» (Ἰωάνν. 1,4).

***

9. Ἄπειρα εἶναι τὰ σημεῖα τῆς θείας ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως, μάλιστα διὰ τῆς λαμπροφόρου Αὐτοῦ Ἀναστάσεως ἐρμηνευθέντα καὶ ἀποκαλυφθέντα εἰς ἡμᾶς. Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ καὶ ἐκ τοῦ τάφου ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ αἰωνία ζωὴ. Ἐκ τοῦ σκότους ἐρχόμεθα πρὸς

τὸ φῶς καὶ ἐκ τοῦ φωτός τῆς παρουσίας ζωῆς φερόμεθα πρὸς τὸν θάνατον, ἵνα καὶ πάλιν διὰ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ ἀναστηθῶμεν ἐν καινότητι ζωῆς. Ἡ ἐβραϊκὴ λέξις «Πάσχα», ἡ «Διάβασις» σημαίνουσα, πέραν τοῦ συμβολισμοῦ τῆς, ἐμπερικλείει καὶ ἀληθείας θείας. Διέβησαν οἱ Ἑβραῖοι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἀκινδύνως. Διαβαίνομεν καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν τρικυμιώδη τοῦ βίου μας θάλασσαν. Καὶ ἐὰν μὲν πιστεύωμεν εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πίστεως ἡμῶν, ἀσφαλῶς θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἔστω καὶ ἂν περιπλανηθῶμεν ἢ δηχθῶμεν ὑπὸ σκορπίων καὶ ὄφρων καὶ παντοίας ταιλαιπωρίας ὑποστῶμεν. Διατηροῦντες τὴν ἐλπίδα ἡμῶν ἐπὶ τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Πίστεώς μας, θὰ διαβῶμεν τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν τοῦ βίου καὶ διὰ τοῦ «θανάτου» θὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν νέαν διὰ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ ζωὴν. Πεποιθότες ἐπὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, θ' ἀναστηθῶμεν ὡς Αὐτὸς καὶ ἡμεῖς. Ἐορτάζομεν τὸ Πάσχα, ἦτοι τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, δι' ἧς προτυποῦται καὶ τὸ ἡμέτερον «Πάσχα», ἦτοι ἡ «Διάβασις» ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀποθέσεως τῆς σαρκός, εἰς τὴν Ἀνάστασιν καὶ αἰωνίαν μακαριότητα.

«Ὁὗτος, ὡς ὑπόθετον ἦλθεν ἐπουρανίων ἀπὸ κόλπων, πάντων ὑφὶ βέβηκεν!» (Νόβνου, Εἰς τὸ Εὐαγγ. Ἰωάν., παρὰ Migne, P. G. 43, 771B).

Χριστὸς ἀνέστη!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

τούς Σεβ. Συνοδικούς Συνέδρους, εἶπε τὰ ἐξῆς:

« Ἅγιοι ἀδελφοί,

Φαντάζομαι ὅτι κατανοεῖτε τὴν ἐξαιρετικὴν ὅλως συγκίνησιν, ὑφ' ἧς διακατέχομαι κατὰ τὴν ἑναρξίν τῆς νέας ταύτης Συνοδικῆς Περιόδου. Ἡ περίοδος αὕτη δὲν εἶναι ἀπλῶς μία τῶν συνήθων τοιούτων, ἀλλ' ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου, καὶ δὴ καὶ ἡ πρώτη κατὰ τὸ νέον σύστημα διοικήσεως.

Εἰς ἄλλην τινὰ εὐκαιρίαν, ἐξακριβώσασθε ὡς τόλμημα τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐπιχειρούμενον ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὄντως ἀποτελεῖ τόλμημα. Ὅμως ἀναλαμβάνοντες τοῦτο δὲν στηριζόμεθα εἰς τὰς ἡμετέρας ἀσθενεῖς δυνάμεις, ἀλλ' εἰς τὴν πανσθενῆ τοῦ Κυρίου δεξιάν, τοῦ ἀποστέλλοντος ἡμᾶς. Ὁ Κύριος ἀνέθετο ἡμῖν ἀποστολὴν ἱερὰν καὶ μεγάλην, συνιστάμεντες εἰς τὸ νὰ ἀποδώσωμεν (τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ), κατὰ τὴν διάκρισιν τῆς Συνοδικῆς ἡμῶν θητείας.

Ἄλλ' ἤδη ἡ τελευταία αὕτη λέξις παρέχει τὴν ἐνδειξιν τῆς ἐπερχομένης ἐν τῷ συστήματι τῆς διοικήσεως τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας ἀλλαγῆς. Μέχρι τοῦδε, ἡ Συνοδικὴ Περίοδος ἦτο μονοετοῦς διάρκειας. Ἀπὸ σήμερον ἡ θητεία αὐτῆς καθίσταται τριετής. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνδεχομένως νὰ ἔχη μειονεκτικὰ τινα, ὡς ὑπὸ τινων ἐλέχθη. Ὅμως πιστεύω, ὅτι συντόμως ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ θὰ καταφανῶς καὶ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα τὸ νέον σύστημα διαθέτει.

Ἅγιοι ἀδελφοί,

Εἶναι ὄντως βαρὺ τὸ φορτίον, ὅπερ ἐπιωμιζόμεθα καὶ ἱστορικὴ ἢ εὐθύνη, ἣτις ἀνατίθεται εἰς ἡμᾶς. Ὅμως ἐπιθυμῶ καὶ ἀδῖς νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι πιστεύομεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, ὅστις ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ βοηθήσῃ τὴν προσπάθειαν ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς θὰ ἐπιζητῶμεν νὰ κατευθυνώμεθα ὑπ' αὐτοῦ. Ἐὰν ἐν παντὶ καὶ πάντοτε, εἰς τε τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐνεργείας ἡμῶν, ὡς γνώμονα ἔχωμεν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, τότε εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι θὰ ἔχωμεν τὴν συμπαραστάσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Κυρίου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἀνελάβομεν, νὰ ἀχθῆ εἰς πέρας κατὰ τὸν πλέον ἐπιφανῆ διὰ τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν τρόπον. Ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαγτάται, ἐὰν θὰ παραδώσωμεν πλήρως ἑαυτοὺς εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν τοῦτο συμβῆ, ὡς πιστεύω, τότε καὶ τὰ ἐμπόδια θὰ ὑπερπηδηθῶσι, καὶ πλουσία ἔσται ἐπὶ πᾶσιν ἢ καρποφορία, μεγάλα δὲ τὰ ἐπιτεύγματα καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐῶχομαι εἰς ἅπαντας ὑμᾶς τὴν κατ' ἄμφω ὑγείαν, καρποφορίαν δὲ ἑκατονταπλασίονα, πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου καὶ εὐκλειαν τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Σεβ. Καλαβρύτων, Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου, ἀπαντῶν ἐξ ὀνόματος τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Συνέδρων εἰς τὴν πρόσθεν προσλαλιὰν τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου, εἶπε τὰ ἐξῆς:

«Μακαριώτατε,

Εὐδοκία καὶ χάριτι τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνητοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Ὁδ' ἐν πίστει ἐπεκαλεσάμεθα ἤδη τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἡμᾶς ἐπιφοίτησιν, ποιούμεθα ἑναρξίν, σήμερον, τῆς ἀγίας καὶ σεβασμίας Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

Μετὰ πολλῆς δὲ τῆς προσοχῆς ἠκούσαμεν τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἡ Ὑμετέρα Θεοτίμητος Μακαριότης ἀπήρθυνε πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον, ἐπὶ τῇ ἐναρξί τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.

Ἀνταποδίδοντες τὰ διατρανωθέντα πρὸς ἡμᾶς αἰσθήματα ἀγάπης καὶ τιμῆς, διακηρύσσομεν ἐδλαβῶς τὸν ἀπόλυτον ἡμῶν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν πρὸς τὸ σεπτὸν πρόσωπόν Σας, τὸ περικυβερτούμενον ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀρετῶν, αἵτινες διακρίνουσι τοὺς μεγάλους ἡγέτας καὶ Ἀρχηγούς τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ διεξαγωγῇ ἀγώνων τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπευχόμεθα, Μακαριώτατε, ἐκ βάθους ψυχῆς, ὅπως ὁ Δομήτωρ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας περιφρουρῆ καὶ ὑπερπερισσεύῃ τὰ πολύτιμα ἔτη Σας, πρὸς συνέχισιν τῆς δημιουργικῆς δρασεως, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναδεικνύῃ καρποφόρους τὰς ἐνδεδειχθεὶς προσπάθειάς Σας, πρὸς πλήρη ρύθμισιν καὶ δικαίωσιν τῶν ἀπασχολούντων εἰσέτι τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ζητημάτων.

Ἡμεῖς οἱ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην κωκυλοῦντες τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὡς Συνοδικὰ μέλη, διαβεβαιώμεθα, ὅτι θὰ εἴμεθα πρόθυμοι συνεργοὶ Ἀδότης ἐν παντὶ, ἵνα ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν Συνοδικῶν ἡμῶν καθηκόντων ἐνισχύσωμεν καὶ βοηθήσωμεν Ἀδότην, πρὸς εὐόδωσιν πάσης προσπάθειάς ὑπὲρ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, τοῦ ἐδλαβοῦς κλήρου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Χαιρετίζοντες ὁθεν μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν τὴν ἑναρξίν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐπιλαμβανόμενοι ἤδη τῶν ἱεροτάτων καθηκόντων ἡμῶν, ὡς Συνοδικῶν, ἀσπασθῶμεν ἀλλήλους καὶ ἐπικαλούμενοι τὸ πάντα τὰ χαρίσματα χορηγοῦν Παναγιῶν Πνεύμα, ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἔργον, ἐν πάσῃ ἀγάπῃ, εὐρίηρ καὶ ἐπιμελείᾳ, «ὁ δὲ Θεὸς πάσης χάριτος, Αὐτὸς καταρτίσει, στηριξέει καὶ σθενώσει πάντας ὑμᾶς». Ἀμήν».

Δευτερολογῶν μετὰ ταῦτα, ὁ Μακαριώτατος Πρόεδρος εἶπε:

«Μὲ συγκινοῦν οἱ λόγοι τοῦ Σεβ. Ἀντιπροέδρου καὶ θερμῶς εὐχαριστῶ δι' αὐτούς. Φοβοῦμαι ὁμως, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ σας ἀγάπη πρὸς τὸ ταπεινὸν πρόσωπόν μου σὰς ὠθεῖ εἰς ὑπερβολάς. Θὰ ἐπεθύμουν ἅπαξ ἔτι νὰ τονίσω, ὅτι ἡ προσπάθεια εἶναι κοινή, διότι ὅλοι καὶ κατὰ τὸ Κανονικὸν ἡμῶν Δίκαιον καὶ κατὰ τὴν ἀγάπην, εἴμεθα ἴσοι μεταξὺ μας. Ἐχομεν ὡς ἐκ τούτου κοινὴν τὴν εὐθύνην. Ἡ δὲ πρωτοβουλία ἐκείνου ἐξ ὑμῶν εἰς τὸν τομέα αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι ἀπόλυτος, εἰς τρόπον ὥστε ὅλοι ὁμοῦ νὰ προχωρῶμεν πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν σκοπὸν. Μόνον τότε, εἶμαι βέβαιος, θὰ ἀποδώσῃ τὸ ἐγκαινιολογούμενον σύστημα, καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ καρπῶν».

ΕΥΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΚΥΘΗΡΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ

Ὁ πολὺς καὶ σεβάσιμος Μητροπολίτης Κυθήρων κ. Μελέτιος ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ποιμαντορίας, συμπληρώσας τὸ ὑπὸ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 126/1969 (περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) προβλεπόμενον ὄριον ἡλικίας.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἤκουσε τοῦ Προέδρου αὐτῆς, ἐξάραντος τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀποχωροῦτος Ἱεράρχου, ἐκτιμῶσα τὴν μακρὰν καὶ πολυκαρπὸν αὐτοῦ διακονίαν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως ἰὰ ἐκτίμησιν πρὸς αὐτὸν τὴν ἄκραν εὐαρέσκειαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἐξῆς ἐγγράφου:

«ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. { Πρωτ. 1344
          { Διεκπ. 551

Ἀθήνησι, 13/3/1969

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Κυθήρων, ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ Κύριε Μελέτιε, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρῃ Σεβασμιότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Ἡ ὑμετέρα πολὺ καὶ γερασμία Σεβασμιότης, ἐν εὐσυνειδησίᾳ καὶ ζήλῳ εὐαγγελικῶ ἐπὶ πενήτηντα

Εἶτα, λαβὼν τὸν λόγον, ὁ παριστάμενος Γενικός Δ/ντῆς Ὁρησκευμάτων καὶ Κοσμητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Ἀθανάσιος Χαστούπης εἶπε τὰ ἐξῆς:

«Μακαριώτατε,

Καὶ ὡς Κοσμητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καὶ ὡς Γεν. Διευθυντῆς Ὁρησκευμάτων ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας, ὑποβάλλω εὐλαβῶς πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ Ἱεράν Σύνοδον τὰς εὐχὰς τῆς τε Σχολῆς καὶ τῆς Ὑπηρεσίας, πρὸς εὐδόξωσιν τοῦ ὕψηλοῦ Σας ἔργου. Ἀντιλαμβάνομαι καλῶς, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι δυσχερέστατον ὁμως ἔχει ἤδη διανοιχθῆ, ὡς ὑπολαμβάνω, εὐρεῖα ἢ λεωφόρος ἢ ἀγροῦσα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν. Πέποιθα ὅτι τὸ ἔργον Σας θὰ εἶναι μέγα, λαμπρὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω, ὁ Μακαριώτατος Πρόεδρος παρεκάλεσε τὸν κ. Καθηγητὴν, ὅπως διαβιβάσῃ πρὸς τὴν Θεολογ. Σχολὴν τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν παράκλησιν αὐτῆς, ὅπως οἱ κ. κ. Καθηγηταὶ συμπαρασταθῶσιν ἐπιστρατευόμενοι εἰς τὴν ἀναληφθεῖσαν μεγάλην προσπάθειαν, διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὰς ὑπὸ συμπλήρωσιν Μονίμους Συνοδικὰς Ἐπιτροπὰς. Συνεχίζων, ὁ Μακαριώτατος ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου βαθμιαίαν ἀποδέσμευσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Πολιτείας, εὐχηθεὶς ὅπως καὶ αὕτη συντελέσῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶτα ἡ Ἱερά Σύνοδος, εἰσελθοῦσα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων τῆς Ἡμερησίας Αὐτῆς Διατάξεως, ἀνέθετο τοῖς Σεβ. Προέδροις τῶν Μονίμων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῆς Ἀρχιγραμματείας καὶ ἐπὶ τῶν Κανονικῶν ζητημάτων, ὅπως ἐπεξεργασθῶσιν τὸν Κανονισμὸν λειτουργίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς προλαβούσης Συνοδικῆς Περιόδου καὶ θέσωσιν τοῦτον ὑπ' ὄψιν Αὐτῆς, κατὰ τὴν προσεχῆ Συνοδικὴν συνεδρίαν.

Ἀκολούθως ἡ Ἱερά Σύνοδος προέβη εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀρχιερατικῶν μελῶν τῶν Συμβουλίων ἐνίων Ἐκκλ. Ὁργανισμῶν διὰ τὸ μέχρι τῆς ψηφίσεως

τῶν οἰκείων περὶ αὐτῶν Κανονισμῶν χρονικὸν διάστημα. Οὕτως ὀρίσθησαν:

α) Διὰ τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τοῦ ΟΔΕΠ· ὡς τακτικὰ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Τρίκκης κ. Διονύσιος καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανός, ὡς ἀναπληρωματικὰ δὲ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Ἐάνθης κ. Ἀντώνιος καὶ Διδυμοτεῖχου κ. Κωνσταντῖνος.

β) Διὰ τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τοῦ ΤΑΚΕ· ὡς τακτικὸν μέλος ὁ Σεβ. Καλαβρύτων κ. Γεώργιος, ὡς ἀναπληρωματικὸν δὲ μέλος ὁ Σεβ. Ναυπακτίας κ. Δαμασκηνός.

γ) Διὰ τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας· ὡς τακτικὰ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Ναυπακτίας κ. Δαμασκηνός καὶ Κίτρους κ. Βαρνάβας, ὡς ἀναπληρωματικὰ δὲ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Πρεβέζης κ. Στυλιανός καὶ Κασσανδρείας κ. Συνέσιος. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω σύνθεσιν ὀρίσθησαν τὰ ἀρχιερατικὰ μέλη διὰ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

δ) Διὰ τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία»· ὡς τακτικὰ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος, ὡς ἀναπληρωματικὰ δὲ μέλη οἱ Σεβασμιώτατοι Ἐάνθης κ. Ἀντώνιος καὶ Διδυμοτεῖχου κ. Κωνσταντῖνος.

ε) Διὰ τὴν Κεντρ. Ἐπιτροπὴν Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως· οἱ Σεβασμιώτατοι Ἐάνθης κ. Ἀντώνιος καὶ Διδυμοτεῖχου κ. Κωνσταντῖνος.

Ὡς πρὸς τὸ Ἐποπτικὸν καὶ Ὑπηρεσιακὸν Συμβούλιον Ἐκκλ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Κοινὸν Ὑπηρεσιακὸν Συμβούλιον Ἱ. Συνόδου, διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν ἀποφάσεις τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς προλαβούσης Συνοδικῆς Περιόδου.

Αἱ λοιπαί, κατὰ τὴν ἄχρι τοῦδε κρατήσασαν ὀρολογίαν, λεγόμεναι «Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ» ἐνεσωματώθησαν ἐκάστη εἰς τὴν οἰκείαν Μόνιμον Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν, ἀντικατασταθεῖσαι ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρτισυστάτων Μονίμων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν.

καὶ ἐπέκεινα ἐναντοὺς ἐν τῷ θείῳ γεωργίῳ ἐργαζομένη, τοὺς τεταγμένους ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου χρόνους πληρωσαμένη, καταλείπει τοὺς οἶκας τῆς λαχούσης Αὐτῆ πνευματικῆς ὁλκάδος τῆς κατὰ τὴν νῆσον Κόθηρα ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἣν ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς ἐναντοὺς δεξιῶς καὶ ἐν πνεύματι Θεοῦ διεκβέρνησε.

Σεμνύνεται ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν μακρὰν, πολυμερῆ, ἀγλαόκαρπον καὶ τετιμημένην Ἐκκλησιαστικὴν διακονίαν τῆς ὑμετέρας πεπνυμένης Σεβασμιότητος καὶ αἶνον ἀναφέρει τῷ Οὐρανίῳ τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορι, τῷ τοσαύτην χάριν ἐπιδαριλεύσαντι τῇ ὑμετέρῃ Σεβασμιότητι καὶ ἀξιόσαντι αὐτὴν συγκαταριθμηθῆναι τῇ ἐκλεκτῇ χορείᾳ τῶν ἀγαθῶν καὶ πιστῶν Αὐτοῦ δούλων, τῶν ἀναλισκόντων ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς ἀγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἣν περιεποιήσατο τῷ τιμίῳ Αὐτοῦ αἵματι.

Ἐν ταύτῳ δὲ καὶ λόπῃ συνέχεται οὐ σμικρᾷ, ὅτι στερηθήσεται ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτη Ἐκκλησία ὑπηρεσιῶν ὄντως πολυτίμων Ἱεράρχων αὐτῆς σοφοῦ καὶ συνετοῦ, τῶν δικαίων αὐτῆς αἰεὶ θαρσαλέως ὑπερμαχοῦντος λόγοις τε καὶ συγγραφαῖς καὶ ἔργοις εὐφήμοις.

Τὴν τοιαύτην τῆς ὑμετέρας γερασμίας Σεβασμιότητος ἐνζήλον καὶ τιμίαν διακονίαν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπιβραβεύουσα, διὰ τοῦ μετὰ χεῖρας τιμίον Αὐτῆς γράμματος ἐκφράζει αὐτῇ τὴν ἄκραν τῆς Ἐκκλησίας εὐαρέσκειαν διὰ πάνθ' ὅσα ἡ ὑμετέρα Σεβασμιότης ἐμόγησε κατὰ τὸν μακρὸν αὐτῆς ποιμαντορικὸν δόλιχον ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὴν δικαίαν δὲ τιμὴν αὐτῇ ἀπονέμουσα ἐπιδίδει αὐτῇ καὶ Ἱερὸν Ἐδαγγέλιον, ὅτι τῷ Ἐδαγγελικῷ λόγῳ, ὡς ἀδόλω βρώματι, αἰεὶ ἐξετρέφη καὶ τοὺς θεοφιλεῖς αὐτῆς ἀγῶνας τῆς μαχαίρας τοῦ Πνεύματος ἠγωνίσαστο.

Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁλοθύμως ἐπεύχεται μακρὸν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς τῆς ὑμετέρας περιποθήτου Σεβασμιότητος καὶ ὅπως αὐτῇ διανύση αὐτὸν ἐν ἀμετατρέπτῳ ὑγείᾳ, εἰρήνῃ καὶ χαρᾷ πνευματικῇ, καταξιωθῆ δὲ παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς πιστοῖς καὶ ἀγαθοῖς Αὐτοῦ δούλοις βραβείων τε καὶ στεφάνων.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερόνυμος, Πρόεδρος
- † Ὁ Πατρῶν Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος
- † Ὁ Νανπακτίας καὶ Ἐδρντανίας Δαμασκηνός
- † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός
- † Ὁ Εἰάνθης Ἀντώνιος
- † Ὁ Λιδυμοτείχων καὶ Ὁρεστιάδος Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Κασσανδρείας Συνέσιος

Ὁ Ἀρχιεραματεῦον

Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης)).

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κυθήρων κ. Μελέτιος, ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει του ἐκ τῆς ἐνεργουῦ ὑπη-

ρεσίας, ἀπηθύνηε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐξῆς ἔγγραφον:

«Ἀποχωρῶ ἀθελήτως. Ἡ ἀρχαία πολιότης δὲν ἐγνώρισε τοιοῦτον μέτρον ἐξόδου Ἐπισκόπων λόγῳ ὀρίου ἡλικίας. Ὁ νόμος δὲν ἀντικαθιστᾷ οὔτε Κανόνα οὔτε τὴν Ἱ. Παράδοσιν. Σέβομαι ὅμως τὸν νόμον καὶ ἀδικοῦντά με.

Ἀποχωρῶ ἐπιτελέσας ἐν μέγα καὶ ἱερώτατον καθῆκον ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας μου, ὅτι συνέβαλον εἰς τὴν ἐπαναφορὰν Αὐτῆς εἰς τὴν Κανονικὴν τῆς τροχιᾶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέκλινε, κληθεῖς καὶ ἀποτελέσας μέλος τῆς Ἀριστίνδην Ἱεράς Συνόδου. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέκτησε τὸν ἄξιον Προκαθήμενον Αὐτῆς, ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ σεσηπῶτα μέλη, συντελεσθέντος κατὰ ἐν μέγα μέρος καὶ τοῦ καθαροῦ τοῦ Ἁγίου Ἀδ-τῆς Σώματος ἐκ τούτων, καὶ δύναται νὰ χωρήσῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομῆς Αὐτῆς. Τὸ ἔργον εἶναι δύσκολον. Τὸ κατευθύνει ὅμως ὁ δεξιὸς βραχίον τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ.

Ἀποχωρῶ αἰσθανόμενος ἐμμαντὸν ἱκανοποιημένον, διότι ἠξιώθην νὰ πληροφορηθῶ τὴν Κληρικὴν μου Διακονίαν, ἣν ἐνεπιστεῦθη μοι ἡ Θεία Πρόνοια, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν δραστηριοτήτων Αὐτῆς ὡς Ἱεροκήρυξ, ὡς Γεν. Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος, καὶ κατόπιν ὡς Ὑποδιευθυντῆς εἰς τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολήν, ὡς Προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Κοινότητος ἐν Μονάχῳ τῆς Γερμανίας, καὶ ἐν φυλακαῖς παρὰ τῇ GESTAPO, καὶ μετὰ τριακοντάμηρον ταλαιπωρίαν μου ἐκεῖ, ἐπὶ τριετίαν, ζήσας μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Γερμανίας, ὡς διευθυντῆς Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν ἐν Πάτμῳ καὶ Κορίνθῳ, τελευταῖον δὲ τοῦ Ἀν. Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου Καλαμάτας, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1956 ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κυθήρων.

Παρέλαβον τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων θνήσκουσαν, διότι αὐτὸ μοῦ εἶπον ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπάγω εἰς Κόθηρα. Ἐφήρμοσα ἐν σμικρογραφίᾳ τὸ πρόγραμμα Μάρσαλ. Σήμερον παραδίδω τὴν νῆσον ἀγνώριστον. Ἀνεμορφώθη, ἀνεγεννήθη. Ὁ τομεὺς τῆς ὑγείας ἐξυπηρετεῖται δι' ἐνὸς μὲ ἄρτιον ὀπλισμὸν νοσοκομείου τριάκοντα κλινῶν, καὶ τεσσάρων ἀγροτικῶν ἰατρείων καὶ μὲ πλήρη τὴν νοσοκομειακὴν καὶ ἰατροφαρμακευτικὴν περίθαλψιν. Ὁ ἀγροτικὸς τομεὺς ἐξυπηρετήθη λίαν ἱκανοποιητικῶς, καθὼς καὶ συγγενεῖς πρὸς αὐτὸν τομεῖς, ὁ γεωργικὸς, ὁ κτηνοτροφικὸς, ὁ δενδροκομικὸς, ὁ πτηνοτροφικὸς καὶ ὁ μελισσοκομικὸς. Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἀναγνωρίζον τὰς ὑπηρεσίας, πὺν προσεφέρθησαν εἰς τοὺς ἀνωτέρω τομεῖς, μοὶ ἀπένευμε τὸ μετάλλιον γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν. Ὁ δασικὸς τομεὺς ἐξυπηρετήθη κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ Νῆσος ἐθεωρήθη ἀναδασωτά καὶ ἐκτελοῦνται ἔργα μεγάλα ἀναδασώσεως, ἀπορροφήσαντα ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἀνεργίαν. Ἡ ἐλαιοκομία ἔτυχεν ἰδιαίτερας φροντίδος καὶ οἱ δύο ἐλαιουργικοὶ Συνεταιρισμοὶ συνεκρατήθησαν, ὥστε νὰ ἐργάζωνται εὐεργετικῶς. Ἡ δενδροκομία προήχθη αἰσθητῶς, λειτουργοῦντος εἰδικοῦ ἀγροτικοῦ φυτωρίου δαπάναις

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. { Πρωτ. 1343
 Διεκπ. 550 } Ἀθήνησι, τῆ 13/3/1969

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1619

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ὡς τυγχάνει ὑμῖν γνωστόν, ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ἀνακοινώσεων ἐνώπιον τῆς ἐσχάτως συνελθούσης Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, ἡ ὁσιωτάτη μοναχὴ Παρασκευὴ Πέππα προέβη εἰς γενναϊόφρονας προσφορὰς ὑπὲρ τοῦ Ἱε-

ροῦ Κλήρου τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἀνελθούσας ἄχρι τοῦδε εἰς τὸ ποσὸν τῶν ἑνδεκα ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τὰς θεοφιλεῖς ταύτας πράξεις τῆς ὡς εἴρηται ὁσιωτάτης Μοναχῆς βραβεύουσα, ἀπένευμεν αὐτῇ τὸν δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἔπαινον, δι' ἐπιδόσεως αὐτῇ διὰ χειρὸς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀδτιῆ Προέδρου τιμητικοῦ διπλώματος κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων τῶν Ἱδρυμάτων «Στέγη Ἐδγηρίας Κληρικῶν Ἑλλάδος» καὶ «Στέγη Ἀνιάτως Ἀσθενῶν Κληρικῶν Ἑλλάδος», τῆ 5ῃ ἱσταμένου μηνὸς Μαρτίου, ἠχθη δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως τὸ ὄνομα αὐτῆς μνημονεύηται ἐν τοῖς διπτύχοις ὑφ' ἀπάντων τῶν Ἱερέων τῆς καθ' ὑμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας.

Ὅθεν παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως δι' ἐγκυκλίου ὑμῶν παραγγείλητε τοῖς ὑφ' ὑμᾶς Ἱερεῦσιν, ἵνα μνη-

τοῦ Κράτους. Μεγάλαι καὶ θετικαὶ ὑπηρεσίαι προσέφερον ἡ Ἀγροτικὴ Γράπεζα, ἡ ὁποία ἐστάθη εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ἀγρότου. Συντελέσθησαν ἔργα ἀποξηραντικὰ καὶ διηυθετήθη ὁ ροῦς τῶν καταστρεπτικῶν χειμάρρων καὶ ἀξιοποιήθησαν μεγάλαι καλλιεργήσιμοι ἐκτάσεις, ἐλαιοφόροι.

Ἀγροτικοὶ δρόμοι συνδέουν ὄλας τὰς ἀγροτικὰς περιφερείαις, ἐνῶ τὸ συγκοινωνιακὸν δίκτυον τῆς νήσου εἶναι ἀρτιώτατον, ὥστε νὰ πηγαίη κανεὶς μὲ τὸ αὐτοκίνητον εἰς ὄλα τὰ σημεῖα τῆς Νήσου.

Ἰδρύθη καὶ λειτουργεῖ μὲ πολλὴν ἀπόδοσιν Κλιμακίον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Ἐλύθη τὸ μέγα πρόβλημα τῆς νήσου, διὰ τῆς ἐκτελέσεως δωρεὰν ἔργων ὑδρεύσεως, κατὰ κοινότητος.

Ἀνεστηλώθησαν ὄλα τὰ ἀξιολογώτατα Βυζαντινὰ καὶ μὴ Χριστιανικὰ μνημεῖα καὶ ὑπάρχει πλήρης μελέτη καὶ ἐτοίμη μεγάλη πίστωση πρὸς Ἱδρυσιν Μουσείου, Βυζαντινοῦ καὶ Κλασσικοῦ, εἰς ὃ θὰ στεγασθῶσιν ὄλα τὰ κινητὰ, ἀρχαιολογικὴν σημασίαν ἔχοντα, κλασσικὰ καὶ χριστιανικὰ ἔργα. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ.

Ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σπουδαστηρίου Πολεοδομίας τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν πλήρης μελέτη χωροταξικὴ, τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ ὄρου Καραλίου. Αὐτὴ δὲ ἐκτελεῖται σταδιακῶς.

Ἠγάπησα πολὺ τὸ παιδί. Ὑπῆρξα συμπαραστάτης του. Ἰδρύνεται δι' αὐτὸ ἐν Γυμναστήριον καὶ θὰ ἰδρῶθῃ καὶ ἐν μαθητικῶν οἰκοτροφείον, ὑπάρχοντος τοῦ οἰκοπέδου καὶ ἐνὸς ἱκανοῦ κεφαλαίου πλέον τῶν ἐξακοσίων χιλιάδων δραχμῶν.

Ἐγένετο ἡ ἀξιοποίησις τῆς ἐν Ἀθήναις ἀκινήτου περιουσίας τοῦ Ἱδρύματος «Τριφύλλειον Νοσοκο-

μεῖον» καὶ ὑπάρχει πρόγραμμα ἀξιοποιήσεως τῆς ὑπολοίπου τοιαύτης ἐν Ἀθήναις κειμένης.

Διωργανώθη καὶ ἐργάζεται προτύπως ἡ Ἀγροτικὴ Μεταβατικὴ Οἰκονομικὴ Σχολή.

Ἡ Ἑορτὴ τῆς Παναγίας Μυρτιδιώτισσης καὶ αὐτὴ τῆς 15ης Ἀγούστου ὁργανώθησαν ἐπὶ καθαρῶς θρησκευτικῆς βάσεως καὶ ἐορτάζονται ὡς ἀμγῶς θρησκευτικαὶ πανηγύρεις.

Τὸ Κυριακάτικον παζάρι μετετέθη ἀπὸ τῆς Κυριακῆς εἰς τὸ Σάββατον.

Τὸ Κήρυγμα ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλήρου Θεοδορήτου Κιαουρτζῆ, ὅστις μὲ ἐβοήθησε καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν ὡς γραμματεὺς. Ἀπαξ δὲ ἡ καὶ δις τῆς ἐβδομάδος διενέμετο γραπτὸν τὸ Κήρυγμα κατ' οἶκον εἰς ἅπασαν τὴν Νήσον.

Τὰς δαπάναις τῆς Μητροπόλεως ἐβάστασα σχεδὸν ὁ ἴδιος ἐξ ὀλοκλήρου.

Παραλλήλως δὲ δὲν ὤκησα νὰ θεραπεύσω καὶ τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην, ἐκδοὺς ἀξιολόγους μελέτας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται εἰς τὸ τελευταῖον κωλοφορήσαν ἔργον μου («Περὶ τεκνογονίας...»).

Ἐδχαριστῶ τῷ Ἁγίῳ Θεῷ καὶ δοξάζω τὸ Πανάγιον Αὐτοῦ Ὄνομα, διότι μὲ ἐβοήθησε εἰς τὸ νὰ ἀνταποκριθῶ ἱκανοποιητικῶς εἰς τὸ ὄλον ἔργον μου ὡς Ἀρχιερεὺς καὶ Ἐπιστήμων.

Ἀποχωρῶν, τὸ ἔργον μου αὐτὸ δὲν ἔχω ἢ νὰ τὸ ἐμπιστευθῶ εἰς τὴν Μεγάλην Πολιοῦχον τῆς Νήσου Παναγίαν Μυρτιδιώτισσαν.

Ἐῶχομαι δὲ ὅπως τὸ ἔργον τῆς Νέας Συνόδου βαδίση ἀπόσκοπτον καὶ εὐδοκῶθῃ ἐν πάσιν.

† Ὁ Κυθῆρων Μελέτιος».

μονεύωσιν τοῦ ὀνόματος τῆς μεγάλης ταύτης εὐεργε-
τιδος ἐν τοῖς διπτύχοις.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερόνυμος, Πρόεδρος
- † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος
- † Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνός
- † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός
- † Ὁ Ξάνθης Ἀντώνιος
- † Ὁ Κοθήρων Μελέτιος
- † Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Κασσανδρείας Συνέσιος

Ὁ Ἀρχιεπιγραμματεῶν
Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. { Πρωτ. 1630
Διεκπ. 622 Ἀθήνησι, 26/3/1969

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1623

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 10ης Μαρ-
τίου ἐ.ε., ἐπιληφθεῖσα τῆς μελέτης τοῦ θέματος τῆς
ἐκδηλώσεως τῆς συμβολῆς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν
ἐκπλήρωσιν τοῦ «Τάματος» τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἐ-
θνοῦς περὶ ἀνεγέρσεως μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ τῷ Σω-
τῆρι Θεῷ, προήλθεν εἰς τὴν λήψιν τῶν κάτωθι ἀπο-
φάσεων:

α) Οἱ Σεβ. Ἀρχιερεῖς θὰ συνεισφέρωσιν ἐφ' ἅ-
παξ ποσὸν ἐκ δραχμῶν πέντε χιλιάδων (5.000) ἑκα-
στος, παρακρατηθῆσόμενον ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρε-
σίας τοῦ ΟΔΕΠ ἐκ τοῦ καταβληθσομένου αὐτοῖς
δώρου τοῦ Πάσχα.

β) Ὁ ἱερός ἐφημεριακὸς Κληρὸς ἐκάστης θεο-
σώστου Ἐπαρχίας θὰ κληθῆ ὑπὸ τοῦ οἰκείου Ἱεράρ-
χου, ἵνα συνεισφέρει τὸν ὀβολὸν αὐτοῦ, κατὰ τὴν προ-
αίρεσιν αὐτοῦ.

γ) Οἱ Ἱεροὶ Ναοὶ θὰ συνεισφέρωσιν ἀναλόγως τῶν
οἰκονομικῶν αὐτῶν δυνατοτήτων, ἦτοι:

Οἱ ἔχοντες Ἀπολογισμὸν 1-10.000 δραχ. ποσὸν
50 δραχ. ἐφ' ἅπαξ.

Οἱ ἔχοντες Ἀπολογισμὸν 10.000-20.000 δραχ.
ποσὸν 100 δραχ. ἐφ' ἅπαξ.

Οἱ ἔχοντες Ἀπολογισμὸν 20.000-50.000 δραχ.
ποσὸν 200 δραχ. ἐφ' ἅπαξ.

Οἱ ἔχοντες Ἀπολογισμὸν 50.000-100.000 δραχ.
ποσὸν 300 δραχ. ἐφ' ἅπαξ.

Οἱ ἔχοντες Ἀπολογισμὸν ἄνω τῶν 100.000 δραχ.
ποσὸν 1.000 δραχ. καὶ ἄνω.

δ) Ἡ συνεισφορὰ τῶν συνταξιούχων τοῦ TAKE
εἶναι ἀπολύτως προαιρετικὴ.

ε) Οἱ ὑπάλληλοι τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ
τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὄργανισμῶν (ΟΔΕΠ, TAKE,
Ἀποστ. Διακονίας, κλπ.), ὡς καὶ οἱ Ἱεροκήρυκες θὰ
συνεισφέρωσιν ἐκ τῶν ἀποδοχῶν αὐτῶν τὸ καθορι-
σθὲν καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς Δημοσίους Ὑπαλλήλους
ποσοστὸν. Ἡ παρακράτησις τῆς συνεισφορᾶς τῶν
Ἱεροκηρύκων θὰ πραγματοποιηθῆ ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας
ὑπηρεσίας τοῦ ΟΔΕΠ.

στ) Οἱ Διάκονοι ἐξαιροῦνται τῆς ὑποχρεωτικῆς
συνεισφορᾶς.

Τὰς ὡς ἄνω ἀποφάσεις τῆς Ἱεραῆ Συνόδου τῆς
Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνακοινοῦσα
ὑμῖν ἡ Ἱερά Σύνοδος, παρακαλεῖ ὑμᾶς, ὅπως προέλ-
θητε εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων διὰ τὴν ταχεῖαν
συνγκέντρωσιν τῶν ὡς ἄνω συνεισφορῶν ὑπὲρ τοῦ
θεοφιλοῦς τούτου σκοποῦ.

Τὸ συγκεντρωθῆσόμενον ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ὑμῶν ἐκ
τῆς ὡς ἄνω ἱεραῆς συνεισφορᾶς χρηματικὸν ποσὸν δέον
ὅπως κατατεθῆ τὸ συντομώτερον δυνατὸν εἰς τὸν
παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος (Ὑποκατά-
στημα Μητροπόλεως) ἀνεωγμένον ἐπ' ὀνόματι τῆς
Ἱεραῆ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰδικὸν
ὄπ' ἀριθ. 14654142 λογαριασμὸν ὑπὲρ «Ναοῦ Σωτῆ-
ρος», γνωστοποιηθῆ δὲ ἡ κατάθεσις αὕτη δι' ἰδίου
ὑμῶν ἐγγράφου καὶ τῇ Ἱεραῇ Συνόδῳ.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερόνυμος, Πρόεδρος
- † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος
- † Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Δαμασκηνός
- † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός
- † Ὁ Ξάνθης Ἀντώνιος
- † Ὁ Κοθήρων Μελέτιος
- † Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Κασσανδρείας Συνέσιος

Ὁ Ἀρχιεπιγραμματεῶν
Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης

ΘΕΜΑΤΑ ΕΝ ΟΨΕΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΘΕΟΥ

Πολλά νοσηρά συμπτώματα εμφανίζει η πάσχουσα κοινωνία μας. Τὰ πλέον όμως ἀνησυχητικά εἶναι ἡ ἀπίστια, ἡ ὀλιγοπιστία καὶ τέλος ἡ ἀνοικτὴ ἀπροθυμία νὰ παραδεχθῆ τὴν ἀνάγκην λυτρώσεως. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κλήρως, μὴ γνωρίζων πῶς ν' ἀντιμετωπίσῃ νέας καταστάσεις, δικαίως ἀνησυχεῖ. Τὸ μέγα δίλημά του εἶναι πῶς οἱ ποιμένες νὰ τοποθετήσουν τοὺς βαπτισθέντας εἰς ἕνα κλίμα, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, δυσμενὲς διὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ τὴν συγκράτησιν τῆς Πίστεως· πῶς νὰ συγκρατήσουν τὸν χλιαρὸν ἀσυγκράτητον τύπον, τόσον συνήθη γύρω μας. Οἱ χριστιανοὶ μας εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦν εἰς ἕνα πολιτισμὸν ἀντιπνευματικόν, εἰς ἕνα κλίμα ὑλιστικὸν καὶ εἰς ἕνα κόσμον τεχνοκρατίας καὶ ἀνέσεων, διαρκῶς ἀπομακρυνόμενον ἀπὸ τὴν Πίστιν.

Τὰ συμπτώματα αὐτὰ θίγουν καὶ προσβάλλουν ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, ὅλας τὰς Ὁμολογίας, εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι πρόβλημα κοινόν, γενικόν. Παντοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἀναγνωρίζεται, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ συνένωσις ὄλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν καὶ θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Ἐξ οὗ καὶ προβάλλει ἡ ἀνάγκη τοῦ διαλόγου μὲ τὸν ἄθεον. Ὅχι τόσον μὲ τὸν μαχητὴν Μαρξιστὴν, τὸν ἀμετάπειστον, τὸν τελείως διακόφαντα πᾶσαν σχέσιν μὲ τὸν Χριστιανισμόν. Διότι θ' ἀποδειχθῆ ἄκαρπος ἡ προσπάθεια καὶ ὁ χρόνος χαμένος.

Καλούμεθα νὰ προσέξωμεν τὸν κλονισθέντα εἰς στιγμὰς θρησκευτικῆς κρίσεως, τὸν παραπαίοντα καὶ προσκολληθέντα εἰς μίαν ἐξωτερικὴν εὐλάβειαν, εἰς τὴν πραγματικότητα όμως ἀπολέσαντα τὴν βεβαιότητα εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτους ἔχομεν ἀρκετοὺς εἰς τὸ ἐκκλησιασμά μας. Ἐάν δὲν διέλθωμεν ἀπὸ τὰ στάδια τῆς τόσο φυσικῆς ἀμφιβολίας, ὅπως διήλθε καὶ ὁ Θεὸς, δὲν θὰ θεμελιώσωμεν σταθερὰν καὶ ἀκλόνητον Πίστιν. Μία χωρὶς ρίζας πίστις θὰ καταντήσῃ μὴ βιώσιμος, ἐπιφανειακὴ, φερομένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ παντὸς ἀνέμου, καὶ ἐπομένως ἀνίκανος νὰ βοηθήσῃ εἰς σοβαρὰς κρίσεις τοῦ βίου.

Ἡ ἐπιτυχία ἐνὸς διαλόγου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατὰλληλον ἐφάνισιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ μηνύματος τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐμποδίζεται δὲ ὁ διάλογος τὰ μέγιστα ἀπὸ δύο παράγοντας: ἅφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὸ ἀπροετοίμαστον τῶν κοινῶν χριστιανῶν μας δι' ἕνα τοιοῦτον δύσκολον τόλμημα τῆς προσεγγίσεως τοῦ ἀπίστου, ἅφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ γνώσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ τῶν βαθυτέρων σκέψεων τοῦ ἄθεου. Σπανίως ἀντιλαμβάνομεθα ὅποια πάλῃ διεξάγεται μέσα του.

Εἶναι εὐνόητον, λοιπόν, ὅτι ἀπαιτεῖται κατὰλληλος προετοιμασία. Χρειάζεται ἐντατικὴ διαφώτισις ὄλων, διὰ νὰ συνειδητοποιηθῆ ἡ ἀνάγκη τῆς εὐμενοῦς στροφῆς πρὸς τὸν ἄθεον, χωρὶς προκαταλήψεις, ἐχθρό-

τητα καὶ ἐμπάθειαν, ὡς καὶ βαθεῖα κατανόησις τῆς φύσεως καὶ τῶν τεραστίων δυσκολιῶν τοῦ ἐπικειμένου διαλόγου.

Διότι «διάλογος» εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν σημαίνει ἀπλῶς συνομιλίαν. Σημαίνει πρωτίστως ν' ἀκούωμεν ὑπομονητικῶς, χωρὶς νὰ ἐξαπτώμεθα καὶ νὰ ὀργιζώμεθα. Δὲν σημαίνει σπασμωδικὰς προσπάθειας ὠρισμένων μόνον ἀτόμων, εἰδικευμένων θεολόγων, μὲ ὅσονδήποτε εὐγενεῖς καὶ καλὰς διαθέσεις καὶ ἐὰν ξεκινούν. Σημαίνει ἐπιστράτευσιν καὶ συμμετοχὴν ὅλης τῆς χριστιανικῆς παρατάξεως, χωρὶς συναίσθημα κοπώσεως καὶ ἥττοπαθείας, ἀλλὰ μὲ τὴν σταθερὰν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Πίστις θὰ θριαμβεύσῃ καὶ ὅτι ἄργὰ ἡ γρήγορα ὁ κουρασμένος ἄνθρωπος θὰ τὴν χρειασθῆ.

* * *

Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ ἡ θλιβερὰ διαπίστωσις, ὅτι ἡ ἀθεΐα εἰς τὴν σύγχρονον μορφήν τῆς ἐγεννήθη πρωτίστως καὶ κυρίως ἐπὶ χριστιανικοῦ ἐδάφους. Οἱ θεωρητικοὶ τῆς ἀρχηγοῦ ὑπῆρξαν κάποτε καὶ χριστιανοί, ἴσως δὲ καὶ ἱεροσπουδασταί. Συγκεκριμένως, ἡ Εὐρώπη εἶναι ἡ κοιτὶς τῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προέρχονται καὶ ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς ἢ τὸ χειρότερον καὶ ἀπὸ οἰκογενεῖας ἱερέων. Πολλὰ μυστηριώδη καὶ ἀνεξήγητα συμβαίνουν. Διότι ἡ Πίστις δὲν εἶναι δῶρον μεταβιβαζόμενον κληρονομικῶς. Αὐτὴν τὴν πλάνην ἀκόμη ἐπαναλαμβάνουν συχνάκις ὅσοι στηρίζονται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν παραδοσιαρχικὴν εὐσέβειαν τῶν γονέων. Ἡ προσέγγισις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ γνώσις Του ἀκολουθεῖ πλείστους δρόμους, ἀγνώστους εἰς τοὺς πολλοὺς. Ὁ ἄνθρωπος διέρχεται ἀπὸ μυρίους δρομίσκους καὶ διαδρόμους, ἀγνώστους ἀκόμη εἰς τὴν διάνοιάν μας, ἕως ὅτου συναντήσῃ τὸν Θεόν.

Ἡ σύγχρονος ἀθεΐα θέτει τώρα τελείως διαφορετικὰ προβλήματα εἰς τοὺς πιστοὺς ἢ ἄλλοτε. Ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῶν μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ ἐξῆς ὀρθολογιστῶν καὶ ἀγνωστικιστῶν ἀποκαλύπτει, ὅτι ἡ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μία ἀπλή πείσμων ἄρνησις. Αὕτη γεννᾷ συγχρόνως προβλήματα βασικά εἰς τὸν Χριστιανισμόν, εἰς τὴν Θεολογίαν, εἰς τὴν κατηχητικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας. Προβάλλει θεμελιώδη ἐρωτήματα ὡς πρὸς τὰς ἐξόχως ἐλλιπεῖς μεθόδους τῆς Κατηχητικῆς καὶ τῆς Ἀπολογητικῆς. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν πολλακίς ἀτυχῆ χρησιμοποίησιν εἰκόνων καὶ φανταστικῶν, καὶ ἐνίοτε παιδαριωδῶν καὶ ἀφελῶν περιγραφῶν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν θεολογικὴν αὐτὴν προσπάθειαν καὶ ἀφελῆ ἄμυναν ἀσφαλῶς ὁ Θεὸς εἶναι τελείως ἀνεύθυνος. Ἡ εὐθύνη βαρύνει τοὺς κήρυκὰς Του, τοὺς ὁμιλοῦντας περὶ Αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ ἐπιχειρηματολογία τίθεται σήμερον ὑπὸ αὐστηρὰν κριτικὴν, ὑπὸ φοβερὰν δοκιμασίαν. Διότι ἀποδεικνύεται, ὅτι πολλακίς αἰ κλασσικαὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀποδείξεις ὄχι μόνον δὲν πείθουν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ὠριμότητα τοῦ, μὲ σύγχρονον κατάρτισιν, κριτικῶς σκεπτομένου,

ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐμφορουμένου ἀπὸ τὰς καλυτέρας διαθέσεις πιστοῦ.

Ἡ συνύπαρξις πολιτισμῶν, λαῶν, ἡπείρων, κοινωνιῶν ἐπιβάλλει ὠρισμένην ἀνοχήν καὶ σεβασμὸν τῶν πεποισθησῶν τῶν ἄλλων. Ἡ Πίστις καλεῖται νὰ δικαιολογήσῃ πρὸς τοὺς ἕξω, διατὶ ἐνιοὶ πιστοὶ δὲν εἶναι συνεπεῖς πρὸς ἑαυτούς καὶ εἰλικρινεῖς πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἐπὶ ἡμῖσιν περίπου αἰῶνα οἱ πιστοὶ περιορίζοντο νὰ ἀκολουθοῦν τὴν τακτικὴν τῆς ἀντιπαθείας, τῆς περιφρονήσεως καὶ τῆς ἐπιθέσεως. Συνεχῶς ἠκούοντο ἐμπαθητῆ ἀναθέματα κατὰ ἀθέων. Μὲ φανατισμὸν ἐρρίπτοντο συνεχῶς ὁμοβροντῆται. Ἐλεῖπεν ἡ διάθεσις πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πυρὸς καὶ πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν μὲ ἡρεμον ψυχικὴν διάθεσιν, μὲ ἀμοιβαίαν κατανόησιν. Ἐπὶ τέλους, ἐπιτιθέμενοι καὶ ἀμυνόμενοι εἶναι πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι ἔχουν δικαιώματα νὰ ζήσουν καὶ νὰ γευθοῦν τὰ δῶρα τοῦ Δημιουργοῦ. Εἰς μίαν περίοδον, καθ' ἣν συνεχίζονται αἱ ἐχθροπραξίαι, εἶναι ἀδύνατον νὰ κυριαρχήσῃ ἡ ψυχραιμία, ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἀνωτερότης. Πᾶσα προσπάθεια συνεννοήσεως ἀποτυγχάνει. Οὐσιώδης δὲ προϋπόθεσις αὐτῆς εἶναι νὰ σταματήσουν τὰ πυρὰ καὶ νὰ κηρυχθῆ ἡ ἐκεχειρία, ὥστε νὰ καταστῆ τὸ ἔδαφος ψυχολογικῶς εὐνοϊκὸν διὰ συζητήσεις καὶ λογικὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν.

* * *

Ἡ ἀθεΐα δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθῆ πάντοτε ἐπὶ ξένου ἔδαφους. Ὅ,τι καλοῦμεν κόσμον ἀθέων δὲν εὐρίσκεται καὶ τόσον μακρὰν, μόνον εἰς τὰ γνωστὰ ὀλοκληρωτικὰ συστήματα καὶ πνιγηρὰ Μαρξιστικὰ καθεστῶτα. Θὰ ἀνακαλύψωμεν τὸν ἄθεον καὶ ἐντὸς τῶν σπλάγχθων μας, μεταξύ τῶν ἰδικῶν μας «πιστῶν», μεταξύ τοῦ μεγάλου καὶ ἑτερογενοῦς πλήθους, τοῦ καλουμένου «χριστιανικὸς κόσμος», «ἀστικὴ κοινωνία», «συντηρητικὴ τάξις». Ἄρκει πρὸς τοῦτο νὰ ἔχωμεν ὄρασιν ἰσχυράν, τόλμην ὁμολογίας, εἰλικρινῆ αὐτοκριτικὴν καὶ ἰκανὴν παρατηρητικότητα. Ἡ ἀθεΐα, ὑπὸ τὴν πλέον ὠμήν, κνικὴν, ἀρνητικὴν καὶ ἀλλοπρόσαλλον μορφήν τῆς εὐρίσκεται δυστυχῶς καὶ εἰς τὰ ἐσώτατα πολλῶν ἐξ ἡμῶν τῶν πιστῶν, εἰς τὴν καρδίαν μας. Ἡ ἀθεΐα, τὴν ὁποίαν συχνάκις ἐλεεινολογοῦμεν καὶ ἀμειλίκτως καταδικάζομεν, εἶναι καρπὸς καὶ τῆς χλιαρότητος καὶ ἀσυνεπειᾶς πολλῶν ἐξ ἡμῶν. Ἀλλὰ μόνη ἡ τοιαύτη ἀπολύτως εἰλικρινὴς διαπίστωσις ἀσφαλῶς δὲν λύει τὸ πρόβλημα. Ὅπως δὴποτε ὅμως τὸ ἐπισημαίνει ἐντίμως. Εἶναι ἀπαραίτητον, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, νὰ διαλύσωμεν κάθε εἶδους παρεξήγησιν καὶ νὰ τοποθετήσωμεν τὸ πρόβλημα εἰς τὴν ὀρθὴν του θέσιν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπόπειραι συνεννοήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων μεταξύ πιστῶν καὶ ἀθέων, ἐπὶ τῆ βᾶσει τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ἔλειψαν κατὰ τὸ παρελθόν. Ἦδη κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐσημειώθη μία κίνησις πρὸς δικαίαν ἐπανεξέτασιν τοῦ θέματος, μὲ τὸν περίφημον Ἀνσελμον. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, μὲ τὸν Πασκάλ, ὁ διάλογος ἀνήλθεν εἰς ἐπίπεδον σοβαρὸν καὶ ἀξιοπρεπές,

χωρὶς νὰ ἐπαναληφθοῦν αἱ ἀστοχοὶ ἐπιθέσεις καὶ ἀναθεματισμοὶ κατὰ τῶν μὴ πιστευόντων.

Δι' ἓνα ἐγγεῖρημα τόσον δύσκολον εἰς τὰς ἡμέρας μας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μίτος τῆς Ἀριάδνης ἡ ἀρχή, ὅτι ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μόνον. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς προσφέρεται καὶ βοηθεῖ τὸν ἀνθρώπον νὰ Τὸν πιστεύσῃ καὶ Τὸν ὁμολογήσῃ. Ἡ πρωτοβουλία ἐπομένως προέρχεται ἀνωθεν. Ἡ θεογνωσία εἶναι δῶρον, χάρισμα. Δὲν εἶναι καρπὸς ἐρευνῶν, ξηρᾶς νοησιαρχίας, φιλοσοφικῶν μελετῶν καὶ θεολογικῆς ἰκανότητος.

Ἡ Πίστις εἶναι συνισταμένη δύο καθέτων γραμμῶν. Ἡ μία κατέρχεται καὶ ἡ ἄλλη ἀνέρχεται. Ὁ Θεὸς συγκαταβαίνει πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος πράγματι ἀγωνίζεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἀμφιβολιῶν του καὶ χωρήσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Δημιουργοῦ του. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ἡ συνάντησις καὶ μόνον τότε καθίσταται ἀκλόνητος καὶ σταθερὰ ἡ Πίστις. Ὅταν ὁ ἀνθρώπος διψᾷ τὸ Θεῖον, ὅταν θέλῃ ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν τύρβην τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὸν ἀσφυκτικὸν κλοιὸν τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀπιστίας καὶ ἀρχίσῃ νὰ προσεύχεται, τότε διασκελίζει τὸν χῶρον τῆς ἀβύσσου, σμικρύνει τὴν ὑπάρχουσαν ἀπόστασιν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχὴ ὠδήγησε πολλοὺς ἀπίστους εἰς τὴν ἀλήθειαν. Εἰς μεγάλας κρισίμους στιγμὰς μόνον μὲ τὴν προσευχὴν εἴλκυσαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ προσωπικῶς εἶδον τὸ θαῦμα τῆς μεταστροφῆς των αἱ ἀνήσυχτοι ψυχαί.

Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, προβαίνων εἰς ἐπιτυχῆ ἀνατομίαν τοιοῦτων περιστατικῶν, ἐπισημαίνει τὴν σημασίαν τῆς προσευχῆς ὡς ἑξῆς:

«Τοιαύτη ἡ τῆς προσευχῆς φύσις. Ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάγει τὸν ἀνθρώπον καὶ πᾶν ἐπουράνιον ὑπερβάσα καὶ ὄνομα καὶ ὕψωμα καὶ ἀξίωμα, αὐτῷ παρίστησι τοῦτον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ»¹.

Πρόκειται περὶ προεκτάσεως, μετατοπίσεως ἀπὸ τῶν θέσεων ἀμφοτέρων, Θεοῦ-ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος ὑπερβαίνει τὸν ἑαυτόν του, διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν Ἀσύλληπτον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς συγκαταβαίνει, προκειμένου νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὸν εἰς ἀναζήτησίν Του ἐρχόμενον ἀνθρώπον. Καὶ τότε γίνεται ἡ προσωπικὴ συνάντησις καὶ ἔνωσις.

«Ὁ μὲν ἡμέτερος νοῦς ἕξω ἑαυτοῦ γίνεται καὶ οὕτως ἐνοῦται τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτὸν γινόμενος. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ αὐτὸς ἕξω ἑαυτοῦ γίνεται καὶ οὕτω τῷ καθ' ἡμᾶς ἐνοῦται νῶ, ἀλλὰ συγκαταβάσει χρώμενος»².

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Καλαβρίας ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

1. Ὁμιλία 2. Migne PG 151, 20.

2. Ὑπὲρ Ἑουχαζόντων I, γ' 47.

Η ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

7. ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΜΦΑΙΝΟΥΣΑ ΤΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΑΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΑΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ, ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ, ΒΟΗΘΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ κλπ. ΤΩΝ ΑΥΤΟ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1) ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΑΝΤΟΥΑΡΙΑΣ

Ἔτος ιδρύσεως 597.— Πληθυσμὸς 922.070
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 331.— Ἐφημέριοι 266.

Ἀρχιεπίσκοπος: Ἡ Α.Χάρις Ἀρθούρος Μιχαήλ Ramsey, Πριμᾶτος πάσης Ἀγγλίας καὶ Μητροπολίτης. Κατοικία: Lampeth Palace, London S. E. I καὶ Old Palace εἰς Καντέρμπουρου. Τηλέφ. Λονδίνου: WATERLOO 8282, Καντέρμπουρου 63003.

Ἰδιαιτέροι Γραμματεῖς: Οἱ Αἰδεσιμ. J. Anrew καὶ D. Sparrow.

Χωρεπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος τοῦ Croydon Ἰωάννης Hughes. β) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος τοῦ Dover Ἀντώνιος Tremlett.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: β) Ὁ Θεοφ. Ἀλφρέδος Rose. β) Ὁ Θεοφ. Κάρολος Warner. γ) Ὁ Θεοφ. Norman Clarke.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Jan White - Thomson (Ναὸς τοῦ Χριστοῦ εἰς Καντέρμπουρου).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Canterbury, Croydon, Maidstone).

2. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΗΣ ΥΟΡΚΗΣ

Ἔτος ιδρύσεως 627.— Πληθυσμὸς 1.208.430 χιλ.
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 496.— Ἐφημέριοι 358.

Ἀρχιεπίσκοπος: Ἡ Αὐτοῦ Χάρις Φρειδερίκος Donald Coggan, Πριμᾶτος τῆς Ἀγγλίας καὶ Μητροπολίτης. Κατοικία: Bischofthorpe, York, Τηλέφ. 67021.

Ἰδιαιτέρος Γραμματεῦς: Ὁ Αἰδεσιμ. A. Turbull καὶ ἡ Δίς M. Bulmer.

Χωρεπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Whitby Γεώργιος Snow. β) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Selby Dougley Sargent. γ) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Hull Λαυρέντιος Higgs.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: Ὁ Θεοφ. Mervyn Armstrong.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Alan Richardson (Ναὸς Ἁγίου Πέτρου).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Ἰόρκης, East, Cleveland).

3. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἔτος ιδρύσεως 314.— Πληθυσμὸς 3.930.920.
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 514.— Ἐφημέριοι 517.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ροβέρτος Stopford. Κα-

τοικία: Fulham Palace, London S. W. 6, τηλέφ. RENOWN 5821.

Ἰδιαιτέρος Γραμματεῦς: Ὁ Αἰδεσιμ. R. J. Mason.

Χωρεπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Kensington Ρονάλδος Goodchild. β) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Willesden Graham Leonard. γ) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Fulham Alan Φραγκίσκος Rogers. (Οὗτος ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς Βορείου καὶ Κεντρῶς Εὐρώπης). δ) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Sterney Φραγκίσκος Lunt.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Φρειδερίκος Craske. β) Ὁ Θεοφ. Κύριλλος Sansbury.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος W. Matthews (Ναὸς Ἁγίου Παύλου).

Ἀρχιδιάκονοι: Τέσσαρες (Λονδίνου, Hackney, Middlesex, Hampstead).

4. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ DURHAM

Ἔτος ιδρύσεως 635.— Πληθυσμὸς 1.532.860.
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 273.— Ἐφημέριοι 259.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Θωμᾶς Ramsey.

Χωρεπίσκοποι: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Jarron Ἀλέξανδρος Kenneth Hamilton.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: Ὁ Θεοφ. Γεώργιος Algerman West.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ αἰδεσιμολογιώτατος J. Wild (Ναὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παρθένου).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Durham - Auckland).

5. ΕΠΙΣΚΟΠΗ WINCHESTER

Ἔτος ιδρύσεως 676.— Πληθυσμὸς 888.870.
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 336.— Ἐφημέριοι 259.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Sherard Falker Allison.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Southampton Ἐδουάρδος Norman Lamplugh.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: Ὁ Θεοφ. Nigel Edmund Cornwall.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Oswin Smith (Ναὸς Ἁγ. Τριάδος).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Winchester-Basigstoke).

6. ΕΠΙΣΚΟΠΗ BATH καὶ WELLS

Ἔτος ιδρύσεως 909.— Πληθυσμὸς 636.420.
Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 529.— Ἐφημέριοι 384.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐδουάρδος Barry Henderson.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Taunton Φραγκίσκος Horner West.

Βοηθοὶ Ἐπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Fabian Elliot Jackson. β) Ὁ Θεοφ. Douglay John Wilson.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Erven-Δαυὶδ Edwards (Ναὸς Ἁγίου Ἀνδρέου).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Wells-Bath-Taunton).

7. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ BIRMINGHAM

Ἔτος ἰδρύσεως 1905.— Πληθυσμὸς 1.549.780.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 175.— Ἐφημέριοι 169.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἰωάννης Λεονάρδος Wilso.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Aston Δαυὶδ Brownfield Porter.

Βοηθὸς Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Γεώργιος Sinker.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος G. Sinker (Ναὸς Ἁγίου Φιλίππου).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Birmingham καὶ Aston).

8. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ BLACKBURN

Ἔτος ἰδρύσεως 1926.— Πληθυσμὸς 1.161.260.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 264.— Ἐφημέριοι 261.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Κάρολος Ροβέρτος Claxton.

Χωρεπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Lancaster Ἀντώνιος Hoskyns-Abrahall. β) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Burnley Γεώργιος Ἐδουάρδος Holderness.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Norman Robinson (Ναὸς τῆς Παρθένου Μαρίας).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Lancaster καὶ Blackburn).

9. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ BRADFORD

Ἔτος ἰδρύσεως 1919.— Πληθυσμὸς 613.100.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 147.— Ἐφημέριοι 135.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Κλήμης Γεώργιος Parker.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος William Cooper (Ναὸς Ἁγίου Πέτρου).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Graven καὶ Bradford).

10. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ BRISTOL

Ἔτος ἰδρύσεως 1542.— Πληθυσμὸς 750.170.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 186.— Ἐφημέριοι 158.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Oliver Stratford Tomkins.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Malmesbury Clifford Leofris Purdy Bishop.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Douglas Harrison (Ναὸς Ἁγίας Τριάδος).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Bristol καὶ Swindon).

11. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ CARLISLE

Ἔτος ἰδρύσεως 1133.— Πληθυσμὸς 465.860.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 298.— Ἐφημέριοι 239.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Sydney Κύριλλος Bulley.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Penrith (θέσις κενή).

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος L. Du Toit (Ναὸς Ἁγίας Τριάδος).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Carlisle, West Cumberland, West Morland and Furness).

12. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ CHELMSFORD

Ἔτος ἰδρύσεως 1914.— Πληθυσμὸς 2.370.650.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 536.— Ἐφημέριοι 455.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἰωάννης Γεράσιμος Tiarks.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Barking William Frank Chadwick.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος H. Price (Ναὸς τῆς Παρθένου Μαρίας).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Southend, Colchester καὶ West Ham).

13. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ CHESTER

Ἔτος ἰδρύσεως 1541.— Πληθυσμὸς 1.385.450.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 298.— Ἐφημέριοι 282.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Γεράσιμος Ἀλέξανδρος Ellison.

Χωρεπίσκοποι: α) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Stockport Rupert Gordon Strutt (Λόρδος ἐπίσκοπος). β) Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Birkenhead Ἐρρῆκος Ἀρθούρος Mercer.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος G. Addleshaw (Ναὸς τοῦ Χριστοῦ).

Ἀρχιδιάκονοι: Δύο (Chester καὶ Macclesfield).

14. ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΤΟΥ CHICHESTER

Ἔτος ἰδρύσεως 1070.— Πληθυσμὸς 1.134.480.

Ἐνοριακοὶ Ναοὶ 428.— Ἐφημέριοι 358.

Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Roger Plumpton Wilson.

Χωρεπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Lewes, Ἰάκωβος Herbert Morrell.

Βοηθὸς Ἐπίσκοπος: Ὁ Θεοφ. Ριχάρδος Ἀμβρόσιος Reeves.

Προϊστάμενος Καθεδρικοῦ Ναοῦ: Ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Ἰωάννης Atherton (Ναὸς Ἁγίας Τριάδος).

Ἀρχιδιάκονοι: Τρεῖς (Chichester, Hastings, Lewes).

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ἡλείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟΝ

*«Μνήσθητι, Κύριε, τῆς Ἐκκλησίας σου...
καὶ συναξον αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων».
(Διδαχὴ X).*

Α'. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ὁ οἰκουμενισμὸς εἰς τὰς ἡμέρας μας εἶναι πλέον ἓνα γεγονός. Πολλοὶ παράγοντες τὸν ἐδημιούργησαν, ὅπως εἶναι ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων, ἡ διασπορὰ τῶν Ρώσων, τὸ ἄνοιγμα ἐν γένει τῶν λαῶν, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Δύσεως διὰ τὸν ἀνατολικὸν Χριστιανισμὸν. Ἡ οἰκουμενικὴ ἐπομένως προσέγγισις εἶναι μία πραγματικότης, τὴν ὅποιαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγωμεν. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ριφθῶμεν εἰς τὸν οἰκουμενισμὸν ὅπως-ὅπως. Οὔτε ἡ ἀποφυγὴ εἶναι εὐκολος, οὔτε ἡ ἀπροετοίμαστος ἐμπλοκὴ συγχωρεῖται. Τὸ θέμα εἶναι λεπτὸν καὶ δύσκολον καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἐπιβάλλει τὴν δέουσαν προετοιμασίαν.

Καὶ ἐν πρώτοις, χρειάζεται μία ὀρθὴ τοποθέτησις, διότι πλείστοι παρεξηγήσεις γίνονται καὶ πολλὰ ἐκτροπαὶ λαμβάνουν χώραν. Τί εἶναι λοιπὸν οἰκουμενισμὸς; Δὲν εἶναι, βεβαίως, ἓνας θρησκευτικὸς συγκρητισμὸς οὔτε μία βιαστικὴ καὶ μηχανικὴ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Δὲν σημαίνει διάθεσιν συμβιβασμοῦ οὔτε ἀποδοχὴν μιᾶς σχετικοκρατίας. Τοῦτο ἔχει ἐπανειλημμένως διασαφηνισθῆ εἰς τὰς μεγάλας οἰκουμενικὰς συναντήσεις. Καὶ ἀντιστοιχῶς ἔχει διευκρινισθῆ, ὅτι ὁ οἰκουμενισμὸς εἶναι μία εὐκρινὴς γνωριμία καὶ ἐπικοινωνία τῶν Χριστιανῶν διαφόρων δογμάτων καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὅποια πηγάζει ἀπὸ τὸν πόνον διὰ τὸ δράμα τοῦ χωρισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸν πόθον διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐνώσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ βάση τοῦ θέματος, ἡ ὅποια θέτει μακρὰν κάθε ἄλλην ἐσφαλμένην ἀποψιν¹.

Ἐὰς λάβωμεν ὡς παράδειγμα γνωριμίας καὶ ἐπικοινωνίας (ἐκ μέρους μας) τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶναι εὐλογον νὰ ἀγνοήσῃ κανεὶς αὐτὸν τὸν ὄγκον τετρακοσίων ἑκατομμυρίων Χριστιανῶν. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Αὐτὴ ἡ πρώτη διαπίστωσις εἶναι γενικῶς παραδεκτὴ. Ἀπὸ ἐδῶ ὁμῶς ἀρχίζουσιν αἱ μεγάλαι διαφοραὶ ἀπόψεων. Οἱ μὲν θὰ εἴπουν, ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ Καθολικοὶ κρατοῦν τὰ βασικὰ δόγματα καὶ ἔχουν μίαν ἱεραρχημένην Ἐκκλησίαν, πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ τοὺς πλησιάσωμεν. Οἱ ἄλλοι θὰ εἴπουν ὅχι: Οἱ Λατῖνοι εἶναι συνέχεια τῆς μεσαιωνικῆς ἐγκοσμοκρατικῆς πολιτικῆς τοῦ

Βατικανοῦ κ.λ.π. Ἔτσι ἀρχίζουσιν αἱ ἀλληλοσυγκρουόμεναι ἀπόψεις μὲ τὰς διαμετρικὰς ἀντιθέσεις. Εἶναι προφανὲς ὅτι χρειάζεται ψυχραϊσμός, ὑπομονητικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἔρευνα, προκειμένου νὰ εὕρῃ κανεὶς τὴν ἀλήθειαν. Δὲν εἶναι εὐκολον δι' ἓνα τὸσον μεγάλον ὄργανισμὸν, μὲ τὴν ἑκτασιν καὶ μὲ τὸσας διακλαδώσεις, νὰ δώσῃ κανεὶς ἓνα πρόχειρον καὶ γενικὸν χαρακτηρισμὸν. Θὰ πέσῃ χωρὶς ἄλλο εἰς ἀκραίας διατυπώσεις καὶ εἰς μονοπλευροὺς ὀρισμούς. Ἐὰν ὁμῶς θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ συστηματικὰ καὶ ὑπομονητικὰ τὸ θέμα, θὰ ἴδῃ, ὅτι ὁ καθολικισμὸς ἔχει καὶ τὰ καλά του στοιχεῖα, ἔχει καὶ τὰ κακά. Ὑπάρχει ἀκόμη εἰς τὴν Ρώμην πολλὴ μεσαιωνικὴ σκουριά, ὑπάρχει ὁμῶς καὶ εἰς ἀρκετὰ μοναστήρια τῆς Δύσεως πολλὴ ἀγιότης. Ὑπάρχει ἐμπορικότης καὶ κοσμικότης καὶ διπλωματικότης εἰς ἀρκετὸν βαθμὸν— καὶ μήπως εἰς τὴν Ἀνατολὴν δὲν ὑπάρχει; — ὑπάρχει ὁμῶς καὶ ἔντονος ἡ ζωὴ τῆς προσευχῆς, ἡ αὐτοθυσία τῶν ἱεραποστόλων καὶ αἱ βαθύταται ἀναζητήσεις τῆς θεολογίας. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀντικρύζει τὸν καθολικισμὸν, πρέπει νὰ διακρίνῃ αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα: Τὸ ἐγκοσμοκρατικὸν στοιχεῖον τῆς ρωμαϊκῆς κούριας καὶ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον τῆς θεολογίας καὶ τοῦ μοναχισμοῦ. Καθολικισμὸς δὲν εἶναι μόνον ἡ Ρώμη, οὔτε, φυσικὰ, μόνον τὰ μοναστήρια. Ναί, θὰ ἀντεῖπῃ κανεὶς, ἀλλὰ τὸν τόνον τὸν δίδει πάντοτε ἡ Ρώμη. Καὶ ὁμῶς, δι' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουσιν τὰ πράγματα, τὸν τόνον δὲν τὸν δίδει πάντοτε μόνον ἡ Ρώμη. Ἐμπρὸς εἰς τὸ ἀξανατόμενον ρεῦμα πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς Βίβλου καὶ τῶν Πατέρων, πρὸς ἀναζωογόνησιν τῆς λατρείας καὶ τῆς σημασίας τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος, ἡ Ρώμη ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ ἀρκετὰς ὑποχωρήσεις, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη. Μὰς ἐδόθη κατὰ καιροὺς ἡ εὐκαιρία νὰ παρουσιάσωμεν μερικὰ δείγματα, ἀντιπροσωπευτικὰ αὐτῆς τῆς πνευματικῆς στροφῆς².

Τὸ ἀξίον προσοχῆς εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἀπλῶς δείγματα μιᾶς στροφῆς, ἀλλὰ ὑπάρχει ἓνα πραγματικὸν ρεῦμα ἐπιστροφῆς εἰς τὰς πηγὰς, εἰς τὴν ἀρχαίαν βιβλικοπατερικὴν παράδοσιν, εἰς τὴν ἀποστολικὴν μορφήν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ τὸ ρεῦμα αὐτὸ ὀγκοῦται καθημερινῶς, γίνεται μία πραγματικὴ νοσταλγία, ὅπως τὸ διεπιστώσαμεν ἰδίως ὁμῶς εἰς πρόσφατον ἐπίσκεψίν μας εἰς τὰ

2. Τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῶν ἱεραποστόλων, «Ἀκτῖνες» 1945-1946. — Σύγχρονοι τάσεις τῆς δυτικῆς θεολογίας, «Ἀνάπλασις». 1956 — Μία σύγχρονος ἀναγέννησις, «Ἀνάπλασις» 1958, σελ. 141 ἔξ. — Μοναχισμὸς καὶ σύγχρονος κόσμος, Ἀθήναι 1963, σελ. 125 ἕως 189. — Ἡ Νοσταλγία τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἀθήναι 1956. — Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἄνθρωπος, Ἀθήναι 1966 (μέρος α'. Πρὸς τὰς πηγὰς κ.λ.π.).

1. Κ. Καλλινίκου, Ἡ ἔνωσις, περιοδικὸν «Ἀκτῖνες» 1968, σελ. 19-20. — Β. Σταυρίδου, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, Ἀθήναι 1964, σελ. 2 ἔξ. — A. Schmemmann, The World as Sacrament, London 1966, p. 9.

πνευματικώτερα μοναστήρια τῶν γαλλοφώνων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἦμπορεῖ κανεῖς νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀλλοίωσις εἶναι ἓνα σημεῖον τοῦ Θεοῦ; Ἴσως τὰ γραφεῖα τοῦ Βατικανοῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη ζυγνήσει ὅσον πρέπει. Ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν συγχωρούμεθα ἡμεῖς νὰ μὴ προσέξωμεν, νὰ μὴ γνωρίσωμεν, νὰ μὴ παρακολουθήσωμεν αὐτὴν τὴν μεγάλην πορείαν τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὴν θεολογίαν καὶ εἰς τὸν μοναχισμόν τῆς Δύσεως, αὐτὴν τὴν βαθμιαίαν ἀπαγκίστρωσιν ἀπὸ τὰ μεσαιωνικά, τὰ ἀριστοτελικά καὶ τὰ νομικὰ καλοῦπια; Αὐτὸ τὸ τελευταῖον χρήζει μιᾶς ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως: τὸ ὅτι δηλαδὴ τὸ ρεύμα αὐξάνει, ὁ νέος ἀνεμος πνέει ὀλονὲν ἰσχυρότερος καὶ αὐτὸς δίδει τὸν τόνον. Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ λέγωμεν «ἡ Ρώμη ἔχει αὐτὰς καὶ αὐτὰς τὰς ἐλλείψεις». Αὐτὰ εἶναι γνωστά. Τὸ σπουδαῖον εἶναι νὰ διακρίνωμεν τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου. Καὶ αὐτὰ τὰ σημεῖα τοῦ Θεοῦ μᾶς παρακινούν — διατὶ ὄχι — καὶ μᾶς ὑποχρεώνουν εἰς ἓνα διάλογον³. Τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ζῶμεν εἰς μίαν ἐποχὴν τρομεράν, λόγῳ τῆς στρατευομένης ἀθεΐας εἰς τὴν Ἀνατολήν, τοῦ ὀγκουμένου πρακτικοῦ ὕλισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν καὶ τῆς κατακλυσμικῆς αὐξήσεως τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν.

Β'. Η ΟΔΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Ὅπως ἐτονίσσαμεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, πρέπει νὰ ἀποφεύγονται αἱ ἀκρότητες καὶ αἱ μονόπλευροι λύσεις. Ἴσχυει ἐδῶ τὸ πατερικὸν σύνθημα περὶ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐμπνευσμένον ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Μωϋσέως «Ὁδῶ βασιλικῆ πορευόμεθα, οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιᾷ οὐδὲ εὐάνυμα» (Ἀριθμ. κ' 17 καὶ κ' 22). Καὶ ὅπως σχολιάζει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς: «Αὐτὴ ἡ ὁδὸς λέγεται βασιλική, ἦν τὸ βασιλικὸν ὀδεύει γένος ὀλισθηραὶ δὲ αἱ ἄλλαι παρεκτροπαὶ καὶ κρημνώδεις» (Στρωμ. VII ε' 12). Ὁ σοβαρὸς καὶ ἀληθὴς διάλογος ἀποφεύγει, τὸσον τὸν σκληρόκαρδον φανατισμόν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιπολαιᾶν βιασύνῃν τὸσον τὴν φαρισαϊκὴν πολεμικὴν, ὅσον καὶ τὴν καθαρῶς ἀνθρωπίνην τοποθέτησιν εἰς τὴν σφαῖραν μόνον τῆς συζητήσεως τῶν συνεδρίων. Εἶναι φανερόν, ὅτι οὔτε ἡ ἀκαμψία οὔτε ἡ ἐπιπολαιότης δύνανται νὰ ὀδηγήσουν εἰς σοβαρὸν ἀποτέλεσμα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει ἡ ὀρθόδοξος παράδοσις μας καὶ ἡ βαρεῖα κληρονομία μας εἶναι ἡ σοβαρὰ καὶ ὑπεύθυνος, πνευματικὴ καὶ δημιουργικὴ ἀντιμετώπισις καὶ μελέτη τῶν σχετικῶν προβλημάτων. Ἡ λύσις δὲν εὐρίσκειται οὔτε εἰς τὴν ἀρτηριοσκληρωτικὴν μονολιθικότητα οὔτε εἰς τὴν μοντερνίζουσαν ἐλαφρότητα. Εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς πρώτης τακτικῆς θὰ ἔπρεπε νὰ συστήσῃ κανεῖς περισσοτέραν μελέτην τοῦ θέματος τῆς ἀγάπης ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ εἰς τοὺς δευτέρους βαθύτεραν καὶ θεμελιωδεστέραν πίστιν.

3. Κατὰ τὰς πρώτας φάσεις τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ὀρισμένοι μεγάλοι καὶ θαρραλέοι δυτικοὶ θεολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἄσκοῦν μίαν ἰσχυρὰν κριτικὴν τοῦ Βατικανοῦ, ἔλεγον εἰς ἓνα ὀρθόδοξον: «Πόσον σὰς ἐχρειαζόμεθα κατὰ τὰς κρίσεις ἐκεῖνας στιγμᾶς, ἔστω καὶ ὡς ἀφώνους παρατηρητὰς!»

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εὐρίσκειται ἡ ἔννοια τοῦ διαλόγου, τοῦ εἰλικρινοῦς διαλόγου τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς θεολογίας. Ἐφ' ὅσον εὐρισκόμεθα εἰς μίαν ἐποχὴν ἀνανεώσεως καὶ αὐτοκριτικῆς τῆς Δύσεως, ὀφείλομεν νὰ ἐπωφεληθῶμεν εἰλικρινῶς καὶ ἀδελφικῶς. Ἐάν ὁ Θεὸς ἐργάζεται διὰ μίαν ἀφύπνισιν ἐκεῖ, ἡμεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀδιαφορήσωμεν, στρέφοντες ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν. Μὰ —ἀκούεται ἡ ἔνστασις — ἡ Οὐνία; Ἀφοῦ ὑπάρχει αὐτὸς ὁ μέγας ὀγκόλιθος, πῶς νὰ γίνῃ διάλογος; Ἀπάντησις. Νὰ ὑπάγωμεν καὶ νὰ τοὺς τὰ εἶπαμεν καθαρὰ καὶ ξάστερα καὶ προπάντων σοβαρὰ. Ἀντὶ νὰ καταναλίσκουν τὰ βέλη των μερικοὶ ὑπέρμαχοι τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς λαϊκὰ φυλλάδια ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, νὰ κάμουν τὸν κόπον νὰ μελετήσουν, νὰ ἐρευνησουν, νὰ συγκεντρώσουν στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ προσκομίσουν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ διαλόγου. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἐποχὴ διαλόγου, ἄς τὸν ἐπωφεληθῶμεν, μὲ σοβαρότητα ὅμως, διότι ἡ Ὀρθοδοξία, πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν κατὰ κόσμον εὐγένειαν, ὑποχρεώνει. Μερικοὶ κορυφαῖοι τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅπως ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀχρίδος Νικόλαος Βελμιρόβιτς καὶ ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ἐτόνισαν τὰς ὀρθόδοξους ἀπόψεις εἰς τὰ μεγαλύτερα διεκκλησιαστικὰ συνέδρια τῶν τελευταίων δεκαετιῶν μὲ τόσην δύναμιν, ὥστε οἱ πάντες τοὺς ἐπρόσεξαν καὶ τοὺς ἐσεβάσθησαν⁴. Ἐκαμὸν διάλογον καὶ αὐτοί, ἀλλὰ διάλογον περιωπῆς καὶ ἀληθινῆς ἰσχύος. Εἶχαν κάτι νὰ εἴπωμεν καὶ τὸ εἶπαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς διάλογος τοῦ θάρρους, τῆς σοβαρότητος καὶ τῆς οὐσίας. Ἐκ τοῦ ὅτι ὑπάρχουν ἐκτροπαὶ ἐκ τῆς βασιλικῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείνωμεν τὸν χρυσοῦν κανόνα. Οὔτε λοιπὸν ὑποχωρήσεις καὶ ἀβάρια, ἀλλ' οὔτε καὶ μικροπρεπεῖς φανατισμοί, οἱ ὁποῖοι κάθε ἄλλο παρά γνησίαν ὀρθοδοξίαν φανεράνουν. Ὁ διάλογος θέλει μελέτην, προσγείωσιν, εἰλικρίνειαν, ἡρεμίαν. «Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφ. δ' 15), ἄς προσπαθῶμεν νὰ δίδωμεν πνευματικὸν περιεχόμενον καὶ θεολογικὴν θεμελίωσιν εἰς τὸν διάλογον⁵. Οὕτω πως νοούμενος ὁ διεκκλησιαστικὸς διάλογος καθίσταται ὄντως ἐπωφελής. Ἐνας ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων καὶ ὀρθόδοξοτέρων καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς ὁμολογεῖ: «Κάθε φορὰν ποὺ συμμετέχω εἰς διαχριστιανικὰ συνέδρια, ἐπιστρέφω ὀφελιμῶς καὶ περισσότερον ὀρθόδοξος!».

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ
Ἀρχιμανδρίτης

4. Ἀντίστοιχα ἔχουν τονήσει καὶ ἄλλοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι προσφάτως, ὅπως βλέπομεν εἰς τὸ βιβλίον «Ὀρθόδοξος θεώρησις τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ», Ἀθήναι 1967.

5. Θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ κανεῖς, ὅτι ἓνα εἶδος διαλόγου ἔκαμε καὶ ὁ κορυφαῖος ἐκπρόσωπος τῆς νεοελληνικῆς ὀρθόδοξου πνευματικότητος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὅταν διεσκεύασεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δύο κλασικὰ ἔργα τῆς δυτικῆς εὐσεβείας, τὰ Πνευματικὰ Γυνάσματα τοῦ Ἰγνατίου Λουόλα καὶ τὸν Ἀόρατον Πόλεμον τοῦ L. Scupoli. Ἐπωφελήθη τοιοῦτοτρόπως τὴν πνευματικὴν πείραν διΐσταμένων ἀδελφῶν.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ

Β') Παρακολούθησις καὶ μετανάστευσις μαζύ του. Καὶ ἡ πλέον ὑπεύθυνος καὶ εὐσυνείδητος προετοιμασία καὶ προπαρασκευὴ εἰς οὐδὲν θὰ ὠφελήσῃ, ἂν ἡ Ἐκκλησία δὲν «συμμεταναστεύσῃ» μετὰ τῶν τέκνων της. Εἰς τὴν «Ἔξοδον» αὐτὴν πρὸς τὴν «γῆν τῆς ἐπαγγελίας», — ὅς ἐπιτραπῆ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς, — ἡ Ἐκκλησία θὰ πρέπει νὰ ἀποτελῆ καὶ νὰ ἐπέχῃ τὸν τόπον τῆς «Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου», πρὸς ἣν μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ πεποιθήσεως θὰ προσβλέπουν οἱ ἀπόδημοι ἀδελφοὶ μας. Διότι, ἂν ἡ Ἐκκλησία δὲν δεχθῆ, ὡς ἱεράν της ἀποστολὴν τὸ «συγκαουχέισθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ» (Ἐβρ. ια' 24), ὡς ἄλλοι Μωϋσῆς, ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ξένης γῆς, ἰδίαν πείραν τῶν καθημερινῶν των προβλημάτων καὶ ἀναγκῶν λαμβάνουσα καὶ χειραγωγούσα αὐτοὺς νὰ εὔρουν τὴν καλυτέραν δυνατὴν λύσιν, τότε τί ἐπραξε διὰ τὸν μετανάστην; Θέλει νὰ ἀκούσῃ τὸ πικρὸν ἐκεῖνο παράπονον «ἐξήγαγεσθε ἡμᾶς θανατῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ;» (Ἐξοδ. ιδ' 11). Διότι, πράγματι, «ἔρημος» εἶναι ἡ ἄλλοδαπή, χωρὶς τὴν παρουσίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς τούτοις, ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ἐπιταγὴν τῶν καιρῶν, νὰ δώσῃ τὸ «παρῶν» εἰς τὴν συνάντησιν τῶν τέκνων της μετὰ τῶν συνανθρώπων των τῆς ξένης χώρας, οἱ ὅποιοι τυγχάνουν μὲν μέλη ἄλλων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ διάφορον, βεβαίως, νοοτροπίαν καὶ σκέψιν καὶ βιώματα, ἀλλ' εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀκούσουν τὴν «πληροφορίαν τῆς διακονίας μας».

Τοιοιουτρόπως εἰς τὸν νέον τρόπον ζωῆς, ὅπως οὗτος θὰ διαμορφωθῆ εἰς τὴν θετὴν πατρίδα τοῦ μετανάστου μας (ὁ μακρὸς ἢ βραχὺς χρόνος τῆς παραμονῆς του δὲν ἔχει σημασίαν), ἡ Ἐκκλησία θὰ μεριμνήσῃ καταλλήλως, ὥστε νὰ μὴ ἀλλάξῃ ὁ βασικὸς χαρακτήρ τῶν τέκνων της. Ἀλλαγὴ τρόπου ζωῆς, ναί. Ὁχι ὁμως «μετάθεσις ὀρίων». Προσαρμογὴ, ναί. Ὁχι ἀφομοίωσις. Οἱ νέοι ὀρίζοντες, οἵτινες διανοίγονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μέχρι χθὲς περιορισμένου ὀρίζοντος, κυρίως, ἀγροτῶν μας, προκαλοῦν συναισθήματα ἀβεβαιότητος. Αἰσθάνονται νὰ κατολισθαίνῃ τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας των. Ἐχουν ἀνάγκην συμπαραστάσεως, στηρίξεως, ἐνισχύσεως, προσαρμογῆς.

Τὸ νέον περιβάλλον προβάλλει νέας πτυχὰς τῆς μέχρι χθὲς ἀγνώστου ζωῆς εἰς τοὺς ἀπλοὺς χωρικοὺς τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου· πτυχὰς αὐτόχρονα ἀποκαλυπτικὰς καὶ ταυτόχρονα ἐπικινδύνους. Τὸν πρῶτον θαυμασμὸν διαδέχεται ἡ ἀπογοήτευσίς. Ἡ πρώτη σκέψις ἀμφιβολίας ἀρχίζει νὰ εὐρίσκη θέσιν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ τὸ μέχρι πρὸ τίνος ἀπειράστου πνεύματός του πειράζεται καὶ γέμει ἀμφιβολιῶν καὶ ἐνοχλήσεων.

Νεαὶ ἀνακατατάξεις συνθηκῶν τῆς προτέρας ζωῆς του καὶ ἀναπροσαρμογὴ τῆς προηγουμένης εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος συμπεριφορᾶς. Μορφώνει, ἢ ἀναγκάζεται νὰ μορφώσῃ, ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ νέου περιβάλλοντος ἐπίδρασιν, νέαν νοοτροπίαν. Προσκτᾶται νέας συνηθείας

καὶ ἀποβάλλει παλαιὰς. Ἀναπροσαρμόζεται πρὸς τὴν «νέαν τάξιν πραγμάτων», οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον καὶ προσπαθεῖ νὰ μιμηθῆ, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ἑαυτὸν ὁμοιογενὲς τῆς νέας κοινωνίας μέλος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀρχίζει νὰ ζῆ, ἐργάζεται καὶ κινῆται, διὰ νὰ μὴ εἶναι εἰς τὸ περιθώριον τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀλλὰ νὰ συμμετέχῃ, τρόπον τινά, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνίας. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κορυφοῦται ὁ ἀγὼν του, ὅστις συνίσταται εἰς τὸ νὰ ὑπερικήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ τὸν ξεχάσῃ, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀπαλλαγῆ ὄλων ἐκείνων τῶν «ψυχολογικῶν» προϋποθέσεων, τὰς ὁποίας φέρει μαζύ του καὶ μὲ τὰς ὁποίας ἐρχεται ἀναποφεύκτως εἰς σύγκρουσιν, διότι ἐπιζητεῖ «τεχνητῶς» νὰ ἀποβάλλῃ αὐτὰς καὶ νὰ δημιουργήσῃ νέας «ψυχολογικὰς» προϋποθέσεις, ἀναλόγως τῶν νέων συνθηκῶν. Καὶ ἐδῶ διχάζεται ἡ προσωπικότης του. Θέλει νὰ εἶναι Ἕλλην καὶ ζῆ ὡς Γερμανός...

Ἡ ἀποτυχία τῆς ὀρθῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος τούτου καὶ ἡ ἀδυναμία χαράξεως τῆς μέσης καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ, προκαλεῖ «νεύρωσιν». Εὐρισκόμεθα οὕτω πρὸ καταστάσεων, αἵτινες εἴτε ὠδήγησαν εἰς νευρολογικὰς κλινικὰς, μὲ δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἢ ἔκαμαν πολλοὺς νὰ καταληφθοῦν ὑπὸ «νοσταλγίας» καὶ ἐπιστρέψουν οἴκαδε, μὲ τραῦμα ψυχικόν, νὰ χάσουν τὸ ἠθικόν των, μὲ κίνδυνον νὰ ἀποβούρῃ ἀνίκανοι νὰ δημιουργήσουν συνθήκας προκοπῆς καὶ προόδου.

Περαιτέρω, ἡ προσπάθεια οἰκειώσεως τῆς «νέας ζωῆς» ἔχει ὡς ἄμεσον συνέπειαν νέον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἀναλόγως ζῆν καὶ συμπεριφέρεσθαι, κρίνειν καὶ ἀντιδρᾶν. Ταῦτα εἶναι σημεῖα βασικὰ διὰ τὴν λοιπὴν ἐξέλιξιν τοῦ μετανάστου μας. Καὶ δὲν ἀποτινάσσει, βεβαίως, ὀλοσχερῶς τὰ χαρακτηριστικὰ του γνωρίσματα, «τὰς καταβολὰς» τῆς ψυχοσωματικῆς του συνθέσεως, ἀλλ' ὑφίσταται «ἔσωτερικόν σεισμόν», ὅστις δὲν παρερχεται ἄνευ ζημιῶν.

Αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐννοίας καὶ τὰς πραγματικότητας Ὀρθοκεία, Πατρὶς κλπ. ὑφίστανται μετατόπισιν καὶ ἀνακατάταξιν τινα, διὰ τὴν ὄλην του περαιτέρω ζωὴν, ὅπως αὐτὴ τοῦ ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς μεταναστεύσεως. Νέα ἐνδιαφέροντα, ξένα μέχρι τῆς στιγμῆς, ὑποκαθιστοῦν ἀμεταθέτους προηγουμένης ἀξίας. Ὅ,τι μέχρι χθὲς ἀπετέλει δι' αὐτὸν καὶ τὸ κοινωνικόν ἐκεῖνο περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔζη καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε, «αὐθεντίαν», ἡ Ἐκκλησία, τὸ Κράτος, ἀρχίζει νὰ διαφοροποιήτῃ ἐντὸς του. Ἀποβάλλει εἰς βαρῦτητα καὶ σημασίαν καὶ αὐτὸς ἀναζητεῖ πλέον νὰ ἀνεξαρτοποιηθῆ, νὰ ἀπαγκιστρωθῆ ἐκ τῶν περιορισμῶν, νὰ χειραφετηθῆ.

Ἡ θέσις τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ζωὴν του σμικρύνεται καὶ περιορίζεται, μὲ κίνδυνον νὰ ἐκλείψῃ σὺν τῷ χρόνῳ παντελῶς, καὶ διὰ δύο λόγους:

α) Διότι, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, τὸ μεγαλῦ-

ΕΚΑΤΟΝ ΕΤΗ ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ

ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

(1782-1867)

III. Ο ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΩΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΗΤΩΡ

Ὁ Φιλάρετος ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέ-
ρους ρώσους θεολόγους. Σχεδὸν αὐτοδίδακτος, διότι
ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς Σχολὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
δὲν ἔλαβε πολλὰ ἐφόδια θεολογικά, ἐξειλίχθη πολὺ
γρήγορα εἰς ἕνα πνεῦμα βαθύ, εὐρὺ καὶ δημιουργικόν.
Ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς
ρωσικῆς θεολογίας ὡς ἐπιστήμης ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ
Φιλάρετου, καὶ εἰς περιπτώσεις δυσκόλων θεολογικῶν
προβλημάτων οἱ πάντες κατέφευγον εἰς τὴν σκέψιν
τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θεολόγου. «Ὁ Φιλάρετος-σημειώνει
ὁ Ἄ. Ὁστάπωφ—ἤρεσκετο νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ ὀρ-
θόδοξα δόγματα καὶ ἠρμήνευεν αὐτὰ μὲ δύναμιν κρί-
σεως ἀνταξίαν τῆς τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκ-
κλησίας. "Ὅλαι αἱ δογματικαὶ τοῦ ἔρευναί ἔχουν ἱερὸν
χαρακτήρα, ἄδολον διδακτικότητα, διαποτιζόμεναι ἀπὸ
τὸ πνεῦμα τῆς βαθείας καὶ εὐσεβοῦς θεογνωσίας»³².
Καὶ ὁ Ν. Ἀρσένιεφ παρατηρεῖ: «ἕτερον χαρακτη-
ριστικὸν τοῦ Φιλάρετου ἦτο ἡ θεολογικὴ του κα-
τάρτισις. Μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τοῦ 19ου αἰῶνος κα-

32) Ἄ. Ὁστάπωφ: Φιλάρετος Μητροπολίτης Μόσχας καὶ Κολόβενσκ. Ἄρθρον ἐν Ὁρθοσκυτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐργω-
κλοπαιδείᾳ, τ. 11ος στ. 1062.

τεῖχε τὴν πρῶτην θέσιν τοῦ θεολόγου. Ἡ θεολογία του
ἦτο διαποτισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν Γραφῶν καὶ
τῶν ἀρχαίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἴδιος ἐξῆ
μέσα εἰς τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Βίβλου...
Τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς θεολογίας του ἦτο ἡ μελέτη
τοῦ μυστηρίου τῆς Λυτρώσεως τοῦ κόσμου, ποῦ συν-
επληρώθη μὲ τὴν Σάρκωσιν, τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν
νίκην τοῦ Κυρίου»³³.

Τὰ θεολογικὰ ἔργα τοῦ Φιλάρετου ἠμποροῦν νὰ
διακριθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) Θεολογικαὶ Πρα-
γματεῖαι, β) Μεταφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ
τῶν Πατέρων καὶ γ) Ὁμιλίες καὶ Λόγοι, οἱ ὁποῖοι
ἀποτελοῦν ἀνεξάντλητον μεταλλεῖον θεολογικῶν ἰ-
δεῶν.

Α) ΘΕΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

Ἀπὸ τὰς Θεολογικὰς Πραγματεῖας
ξεχωρίζομεν τὰς ἐξῆς:

1) «Σημειώσεις διὰ μίαν βασικὴν μελέτην τοῦ
βιβλίου τῆς Γενέσεως» (εἰς 3 μέρη). Ὁ ὀγκώδης

33) Ν. Ἀρσένιεφ: Ἡ Ἁγία Μόσχα. Ἀπόδοσις Μαρίας
Σπυροπούλου, Ἀθῆναι 1967, σ. 89.

τερον μέρος τῶν χριστιανῶν μας δὲν πιστεῖει συνειδητὰ,
ἀλλὰ ἀκολουθεῖ τὴν κατὰ παράδοσιν πίστιν, ἣτις δὲν
ἀντέχει εἰς τὴν βάσανον ἐνὸς τρόπου ζωῆς, ὅπου ἡ
βιομηχανικὴ ἐξέλιξις ἀπέβη ἡ ἀποβαίνει ὁ κύριος ρυ-
θμιστὴς τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἐκ τού-
του, προκύπτει ἀδήριτος ἡ ἀνάγκη, ὅπως ὀπλισώμεν
τοὺς ἀποδήμους μας μὲ πίστιν συνειδητὴν, ἣτις καὶ
μόνη θὰ ἀποβῆ ἡ λυδία λίθος, δι' ἧς καὶ ἐφ' ἧς θὰ δοκι-
μάζῃ τὰ «πνεύματα πόθεν ἐστί».

β) Ἡ ἀθῶα καὶ μετὰ βεβαιότητος ἀπολύτου ἐξάρτη-
σις τῆς καθόλου ζωῆς τοῦ Ἑλληνοσ ἀγρότου, εἰς ὅλας
αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις καὶ λεπτομερείας, ἀπὸ τὸ Θεῖον καὶ
τὴν φιλανθρωπίαν Του, εἰς τὰς νέας συνθήκας ζωῆς καὶ
ἐργασίας ὑπέστη καὶ καθημερινῶς ὑφίσταται κατα-
κόρυφον πτώσιν.

Ἐνῶ δηλαδὴ ἐν Ἑλλάδι, ζῶν καὶ βιοπαλαίων, ἐξήρ-
τα τὰ πάντα, καὶ σπορὰν τοῦ ἀγροῦ του καὶ θερισμὸν
καὶ πᾶσαν ἄλλην συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἐκ τοῦ θελή-
ματος καὶ μόνου τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν θέλῃ ὁ Θεὸς (ἔλεγε
καὶ λέγει), θὰ ἔχωμεν καλὴν σοδειάν...» καὶ παρὰ ταύτην
ἡ ἐκείνην τὴν ἔκβασιν καὶ τὸν μόχθον του νὰ ἀποκτήσῃ
τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἔσπερεῖτο πολλῶν στοιχειω-
δῶν πραγμάτων, ἅτινα τοῦ ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν
ξένην γῆν, καὶ μάλιστα ὄχι ὡς πολυτέλεια, ἀλλ' ὡς
στοιχεῖα ἀνθρωπίνης διαβιώσεως. Εἰς τὴν Χώραν τῆς

ἀποδημίας τὰ πάντα φαίνονται ὡς δῆθεν συμβαίνοντα ἄ-
νευ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξαρτήσεως, καὶ δὴ κατὰ πολὺ καλύ-
τερον τρόπον ἢ εἰς τὸν τόπον του. Μὴ δυνάμενος δέ,
λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ μορφωτικοῦ του ἐπιπέδου, νὰ ἀντι-
ληφθῆ, ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν παύει οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ ὑφί-
σταται ἡ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου, κιν-
δυνεῖει «ἀποδημίας εἰς χώραν μακράν» νὰ καταδαπα-
νήσῃ τὸν πλοῦτον τοῦ θρησκευτικοῦ του συναισθήμα-
τος μετὰ διαφόρων «ἀδιαφόρων θρησκευτικῶς» συνα-
δέλφων του, «ζῶν ἀδιαφόρως» καὶ νὰ ἀπολεσθῆ. Τοῦτο
ἀκριβῶς τὸ σημεῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀχιλλεῖον πτέρναν τοῦ
μετανάστου, ἢν κεντῶσι τὰ βέλη τῶν ὑλιστικῶν περὶ
ζωῆς ἀντιλήψεων καὶ τότε ὁ ἀθάνατος Ἀχιλλεὺς τῆς
Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατρέχει τὸν κίνδυνον
νὰ ἀποβῆ δορυάλωτος τῶν ἐπιτηδείων προπαγανδῶν,
ὑστεροβούλων κηρυγμάτων καὶ ἐθνοφθόρου διαφωτίσεως.

Δι' ὅλα αὐτὰ καὶ πλείστας ἄλλας λεπτομερείας τῆς
καθ' ἡμέραν ἐν τῇ ξένῃ ζωῆς τοῦ μετανάστου, ἃς δὲν
εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεριλάβῃ τις εἰς μίαν μελέτην, ἣτις
σκοπὸν ἔχει εἰς γενικὰς γραμμὰς νὰ χαράξῃ σκέψεις τι-
νὰς ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος, προβάλλει ἐπιτακτικὸν τὸ
καθηκὸν τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως «μερίζονα πλοῦτον ἡγηθῆ
συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ» (Ἐβρ. ια' 25).

(Συνεχίζεται) Ἀρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΚΟΝΤΟΜΕΡΚΟΣ
Προϊστάμενος τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν

αὐτὸς τόμος (800 σελίδες), ἐπανελημμένως ἐκδοθεὶς, εἶναι ἡ πρώτη προσπάθεια παλαιοδιαθηκικῶν μελετῶν εἰς τὴν ρωσικὴν. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Φιλάρετος παρακάμπτει τὴν παλαιὰν σλαβωνικὴν μετάφρασιν, ἢ ὅποια ἐστηρίζετο εἰς τοὺς Ὁ' καὶ μεταφράζει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸν πρωτότυπον.

2) «Σχέδιον Βιβλικῆς Ἱστορίας» (σελ. 434). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων.

3) «Σημειώσεις ἐπὶ τῶν Προφητικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης» (σελ. 94). Εἶναι μία περιληπτικὴ εἰσαγωγή εἰς τὰ Προφητικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης.

4) «Σχόλια ἐπὶ τοῦ 2ου Ψαλμοῦ».

5) «Ἐξήγησις τοῦ 67ου Ψαλμοῦ».

6) «Ἀναγνώσματα εἰλημμένα ἐκ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων καὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων». (Μετεφράσθη εἰς τὴν Ἀγγλικήν).

7) «Εἰσαγωγή εἰς ἕκαστον τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης». Παραδόσεις προοριζόμεναι διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Πετρούπολεως, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν τὸ 1871 καὶ 1876.

8) «Κατήχησις». Συνταχθεῖσα κατόπιν ἐντολῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ Κατήχησις αὕτη ἀπέβη ἐγχειρίδιον ὑποδειγματικὸν καὶ τοῦτ' αὐτὸ κλασσικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν ἐν Ρωσίᾳ. Ἐπὶ ὀλόκληρον αἰῶνα ἡ ρωσικὴ νεολαία ἐδιδάσκετο τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἡ πρώτη ἐκδοσις τοῦ 1823 παρέθετε τὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα μετεφρασμένα εἰς τὴν ρωσικὴν (λεπτομέρεια χαρακτηριστικὴ διὰ τὸν Φιλάρετον—παιδαγωγόν). Δυστυχῶς, κατόπιν ἀντιδράσεως τῶν «συντηρητικῶν», εἰς τὴν 2αν ἐκδοσιν (1827) τὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα παρετέθησαν εἰς τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Ὁλος ὁ ὀρθόδοξος κόσμος ἐδέχθη τὴν Κατήχησιν τοῦ Φιλάρετου ὡς τὴν καλλιτέραν εἰς τὸ εἶδος τῆς. Μετεφράσθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Στρούντζα (1840), εἰς τὰ σερβικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, γερμανικά καὶ ἀγγλικά. Ἡ Κατήχησις, ἂν καὶ ἐπολεμήθη σφοδρῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Μητροπολίτου, ἐσημείωσε θριαμβευτικὸν ρεκόρ ἐκδόσεων, (58 ἐκδόσεις μέχρι τοῦ 1861!).

Ὅταν τὸ 1916 μία Ἐπιτροπὴ εἰς τὴν Ρωσίαν ἀνέλαβε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν Δευτεροβάθμιον Ἐκπαίδευσιν, εἰς τὸν τομέα τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, μετὰ λεπτομερῆ ἐξέτασιν ὅλων τῶν ὑπαρχόντων σχολικῶν ἐγχειριδίων, δὲν εὗρε τίποτε τὸ καλλίτερον διὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Κατήχησιν τοῦ Φιλάρετου, ἕνα ἀληθῶς «συμβολικὸν βιβλίον», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ἐπιτροπῆς³⁴.

Ἀκόμη καὶ ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς Martin Jugie σημειώνει: «Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἐθεωρήθη εἰς τὴν Ρωσίαν ὡς κανὼν τῆς δογματικῆς

καὶ ἐξήσκησε τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ρωσικῆς θεολογίας κατὰ τὸ δευτερον ἡμῖσι τοῦ 19ου αἰῶνος»³⁵.

9) «Διάλογος μεταξὺ ἐνὸς ἐρωτῶντος καὶ ἐνὸς πεπεισμένου περὶ τῆς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Πρόκειται περὶ διαλόγου μεταξὺ ἐνὸς ὀρθοδόξου καὶ ἐνὸς ρωμαιοκαθολικοῦ. Τὸ βιβλίον ἔχει πολεμικὸν χαρακτῆρα, ὑπεραμύνεται τῶν θέσεων τοῦ Πατριάρχου Φωτίου Κων/πόλεως καὶ χαρακτηρίζεται διὰ τὴν πιστότητά του εἰς τὴν Πατερικὴν παράδοσιν. Τὸ ἔργον αὐτὸ μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Θεόδωρος Βαλλιᾶνος (Ἀθῆναι 1853).

10) «Ἐκθεσις περὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας σχετικῶς μετὰ τὴν διδασκαλίαν περὶ πίστεως».

11) «Διάλογος μετὰ ἕνα ὀπαδὸν τοῦ ἀρχαίου τελεουργικοῦ». Πρόκειται περὶ πολεμικῆς πραγματείας κατὰ τῶν ρώσων σχισματικῶν, τῶν λεγομένων «παλαιῶν-πιστῶν».

12) Ἐπιστολαί. Ὁ Φιλάρετος καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του διετήρει τεραστίαν ἀλληλογραφίαν μετὰ πλεῖστα πρόσωπα, ἀπὸ τοῦ Τσάρου μέχρι τῶν ἀπλῶν πιστῶν. Αἱ ἐπιστολαί του ἐξεδόθησαν εἰς 12 τόμους. Ἡ σπουδαιότερα συλλογὴ ἐπιστολῶν ἀπὸ ἀπόψεως θεολογικῆς εἶναι ἐκείνη πού ἐξέδωκεν ὁ Α. Ν. Μουράβιεφ (Κίεβον, 1869). Χαρακτηριστικαί ἐπίσης εἶναι αἱ ἐπιστολαί του (περὶ τὰς 1680) πού ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀντώνιον καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

13) Ἐπισκοπικαὶ Ἐγκύκλιοι. Ἐξεδόθησαν ἐπανελημμένως. Αἱ Ἐγκύκλιοι παρουσιάζουν κυρίως κανονικὸν καὶ διοικητικὸν ἐνδιαφέρον, χωρὶς νὰ στεροῦνται καὶ θεολογικοῦ τοιοῦτου.

14) Μέγας ἀριθμὸς θεολογικῶν ἄρθρων.

Κατὰ μίαν ἐπίσημον στατιστικὴν, γενομένην τὸ 1867, μόνον τὸ Τυπογραφεῖον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐν Μόσχᾳ εἶχεν ἐκδώσει 2.200.000 ἀντίτυπα βιβλίων τοῦ Μητροπολίτου, κατανεμόμενα εἰς 360 ἐκδόσεις!

B) ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

1) Μεταφράσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς μεταφράσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν ὀμιλουμένην ρωσικὴν γλῶσσαν ἔχει ἐν συντομίᾳ ὡς ἐξῆς: Προσελκυθέντες εἰς τὴν πίστιν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, οἱ Ρῶσοι δὲν διέθετον κατ' ἀρχὰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία παρὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο μεταφράσεις εἰς τὴν σλαβωνικὴν καὶ ἐπεκράτησαν αἱ μεταφράσεις αὐταί εἰς ὅλας τὰς σλαβικὰς χώρας.

Οὐδεὶς ἐσκέπτετο ἢ συνεζήτητε τὸ ἐνδεχόμενον μεταφράσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν ὀμιλουμένην ρωσικὴν γλῶσσαν. Μόνον μεμονωμένοι φωναὶ ἠκούοντο σποραδικῶς. Ὁ Ἅγιος Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ

34) Ἐφημερίς τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, Μόσχα 1916, σ. 1-16.

35) Martin Jugie. Ἐνθ' ἄνωτ. στ. 1383.

Βορονέζ Τύχων π.χ. εἶχεν ἐκφρασθῆ κάποτε ὑπὲρ μιᾶς τοιαύτης μεταφράσεως καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μόσχας Ἀμβρόσιος (†1771) μετέφρασεν εἰς τὴν ρωσικὴν τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ.

Πρῶτος, λοιπόν, ὁ Φιλάρετος Μόσχας συνέλαβε τὸ μεγαλειώδες σχέδιον τῆς μεταφράσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν ρωσικὴν. Αἱ δυσκολαὶ ὅμως ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἦσαν τεράστιαι, προερχόμεναι κυρίως ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς «συντηρητικούς» καὶ ἀπὸ ἄλλας ἀπροβλέπτους περιστάσεις.

Τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1812 ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος Α' ἰδρύει τὴν «Βιβλικὴν Ἐταιρείαν», με σκοπὸν ἐνὰ δώση εἰς τοὺς Ρώσους τὸν θεῖον λόγον εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν». Εἰς τὴν Ἐταιρείαν εἶναι ἀναμειγμένοι καὶ Ἄγγλοι ἱεραπόστολοι. Ἡ Ἐταιρεία ἀνέθεσεν εἰς τὴν «Ἐπιτροπὴν διὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Σχολὰς» τὸ ἔργον τῆς μεταφράσεως κατ' ἀρχὴν τῶν Εὐαγγελίων. Ἡ ἐργασία ἀνετέθη εἰς τὸν Φιλάρετον, Πρύτανιν τότε τῆς Ἐκκλησίας Παιδαγωγικῆς, τὸν Πολύκαρπον, Διευθυντὴν τοῦ Μεγάλου Σεμιναρίου τῆς πόλεως καὶ τὸν Γεράσιμον Πάβσκυ, καθηγητὴν. Τὰ Εὐαγγέλια (κειμενὸν σλαβωνικὸν καὶ ρωσικὸν) ἐξεδόθησαν τὸ 1818. Τέσσαρα ἔτη ἀργότερον ἐδημοσιεύθησαν οἱ Ψαλμοί, μετεφρασμένοι εἰς τὴν ρωσικὴν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ πρωτοτύπου καὶ ὄχι ἐκ τῶν Ο'. Τὸ 1823 ἐξεδόθησαν ἐκ νέου τὰ Εὐαγγέλια μόνον εἰς τὴν ρωσικὴν χωρὶς τὸ παράλληλον σλαβωνικὸν κείμενον, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἐδημοσιεύθησαν μετὰ παράλληλον σλαβωνικόν. Ὁ Φιλάρετος ἔγραψε τὸν πρόλογον τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν. Τὸ 1824, ἡ Ἐταιρεία ἐτελείωνε τὴν ἐκτύπωσιν τῆς Πεντατεύχου, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῶν Κριτῶν καὶ τῆς Ρούθ, ὅποτε ἐξαφνικὰ ἡ ἐκδοσις ἐσταμάτησε. Τί συνέβη;

Οἱ Ἄγγλοι ἱεραπόστολοι (ἀναμειγμένοι εἰς τὴν Ἐταιρείαν) ἤρχισαν προσηλυτιστικὴν προπαγάνδαν μεταξὺ τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῆς Παιδαγωγικῆς. Οἱ «συντηρητικοί» τῶν ὀρθοδόξων προκατελήφθησαν, ὡς ἐκ τούτου, κατ' ὄλου τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας καὶ ἐθεώρησαν τὸ μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ Φιλάρετου καὶ τῶν συνεργατῶν του ὡς ὑποκτον.

Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ὁ πόλεμος κατὰ τῶν μεταφράσεων. Οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι συνέχισαν, μέσα εἰς τὸν φανατισμὸν τῶν, τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς προτεσταντικῆς προπαγάνδας μετὰ τὸ θετικὸν ἔργον τῶν μεταφραστῶν τῆς Βίβλου.

Τὸ ἔργον τῶν μεταφράσεων ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ ὁ σπόρος εἶχε ριφθῆ. Οἱ πλέον νουεχεῖς μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν λαϊκῶν δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀνειρεῖνται τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐδίδοτο εἰς τὸν λαὸν ἕνα κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς περισσότερο κατανοητὸν καὶ εὐρισκόμενον ἐγγύτερον πρὸς τὸ πρωτότυπον.

Καὶ ἡ ἐργασία δὲν ἔπαυσε, τοῦλάχιστον εἰς τὰ κελλία ὀρισμένων σοφῶν κληρικῶν. Δύο ὀνόματα πρέπει ἐνταῦθα νὰ μνημονευθῶν. Τοῦ π. Γερασίμου Πάφσκυ καὶ τοῦ ἀρχιμ. Μακαρίου Γκλουκάρεφ. Ὁ

πρῶτος, καθηγητὴς εἰς τὴν Πετρούπολιν, εἰς τὰς παραδόσεις του μεταφράζει τὰ κείμενα τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν ρωσικὴν. Ὁ δεύτερος εἰς τὴν Σιβηρίαν, ἱεραπόστολος εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀλτάι, χιλιάδες χιλιόμετρα μακρὰν τῶν πνευματικῶν κέντρων, χωρὶς ἐπαρκῆ μέσα, μετὰ μόνον τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὰ Λεξικά του, ἐργάζεται νυχθημερόν φιλοτεχνῶν μεταφράσεις τῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Μετὰ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν αἱ ἀντιδράσεις ἐκάμφθησαν καὶ τὸ 1856 ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐξεδηλώθη εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῆς μεταφραστικῆς προσπάθειας. Ἀμέσως ἤρχισεν ἐντατικὴ ἐργασία καὶ τὰ βιβλία τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἤρχισαν νὰ τυπώνωνται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν. Τὸ 1859 ὁ Φιλάρετος ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, ἐργαζόμενος πολλὰκις 11 ὥρας καθημερινῶς!³⁶

Τὸ 1860 μία ἐπιτροπὴ καθηγητῶν τῆς Παιδαγωγικῆς προπαρασκευάζει τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. Αἱ μεταφράσεις τοῦ Μακαρίου Γκλουκάρεφ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς ἕνα περιοδικὸν τῆς Μόσχας. Ἡ ἐπίσημος ἐκδοσις τῆς Π. Διαθήκης ἐτυπώθη εἰς τέσσαρα στάδια: Τὰ μωσαικὰ βιβλία τὸ 1868, τὰ ἱστορικὰ τὸ 1869, τὰ διδασκτικὰ τὸ 1872 καὶ τὰ προφητικὰ τὸ 1875.

Τὸ 1876, ἐννέα χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλάρετου, ἐγίνετο διὰ πρώτην φοράν ἡ ἐκδοσις ὁλοκλήρου τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν ρωσικὴν! Βαρυσήμενον γεγονός, ποὺ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα προσπάθειων καὶ ἀγώνων ἡμίσεος αἰῶνος.

2) Μεταφράσεις Πατέρων.

Εἰς τὸν Φιλάρετονά νῆκει ἡ τιμὴ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ Σεμινάρια καὶ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας τῆς μελέτης τῶν Πατέρων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς του αἱ Σχολαὶ αὐταὶ ἠκολούθουν τὰς μεθόδους τοῦ σχολαστικισμοῦ τῆς Δύσεως καὶ οἱ Πατέρες ἦσαν πολὺ ὀλίγον ἢ καθόλου γνωστοί. Ἀπὸ τοῦ Φιλάρετου ἀρχίζει μία νέα ἐποχὴ, καὶ βλέπομεν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους νὰ πληθύνωνται αἱ ἐκδόσεις πατερικῶν κειμένων. Οὕτω, ἡ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας ἐξέδωκεν ἄνω τῶν 80 τόμων μετὰ ἔργα τῶν κυριωτέρων ἀνατολικῶν Πατέρων. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου ἐξέδωκεν ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Δύσεως, ὡς τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἀμβροσίου. Εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐξεδόθησαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνος, οἱ χρονογράφοι τοῦ Βυζαντίου, τὰ ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Ἀγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, καθὼς καὶ τὰ ἀρχαῖα λειτουργικὰ κείμενα. Οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν ἠσχολήθησαν μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῶν Συνόδων, τῶν ἔργων τοῦ Ὠριγένης, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου καὶ ἄλλων. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πλοῦσιος ἀπολογισμὸς τῶν Πατερικῶν ἐκδόσεων, τῶν ὁποίων οἱ πρῶτοι λίθοι ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλάρετου καὶ τοῦ

36) Μητροπολίτου Φιλάρετου: Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιμ. Ἀντώνιον, τόμ. 4ος σ. 187.

μαθητοῦ του Γρηγορίου (Ποτονίκωφ), κατόπιν Μητροπολίτου Πετρούπολεως.

Γ) ΟΜΙΛΙΑΙ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ

Ὁ Φιλάρετος εἶναι ρήτωρ μεγάλου ταλέντου. Αἱ ὁμιλίες του ἔμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὑποδείγματα δι' ὅλους τοὺς ἱεροκήρυκας. Ἐμποροῦμεν νὰ τὸν παρομοιάσωμεν μὲ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, τὸν Ἑλληνα αὐτὸν Πατέρα ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐξετίμα ὁ Φιλάρετος. Ἡ αὐτὴ βαθύτης σκέψεως, ποῦ εἰσχωρεῖ εἰς τὰ μυστήρια τῆς θεολογίας· τὸ ἴδιον ποιητικὸν χάρισμα καὶ ἡ ἴδια δύναμις λόγου. Τὸ ὕφος τοῦ λόγου τοῦ Φιλάρετου εἶναι ἐπίσημον καὶ μεγαλοπρεπές. Πολλοὶ θὰ τὸν κατηγορήσουν δι' αὐτό. Ὁ Φιλάρετος ὅμως ποτὲ δὲν θὰ ὁμιλήσῃ ὡς «δημοσιογράφος». Ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας του, τὸ ἔμφυτον ἀριστοκρατικὸν του πνεῦμα, δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν ποτὲ νὰ ὁμιλήσῃ μὲ γλῶσσαν κοινὴν καὶ χυδαίαν. Ποτὲ δὲν θὰ θέξῃ θέματα καὶ δὲν θὰ χρησιμοποίησῃ μεθόδους ποῦ εἶναι ἀπαράδεκτοι διὰ τὸν ἀμβωνα. Ποτὲ δὲν ὀμιλεῖ προχειρῶς. Ἐγραφε πάντοτε τὰ κηρύγματά του καὶ τὰ ἀνεγίνωσκεν ἔμπροσθεν ἐνὸς ἐδράνου. Τὸ ὕφος του εἶναι λίαν ἐπιμελημένον καὶ τέλειον, διότι ζυγίζει κάθε φράσιν του πρὶν τὴν ἐναποθέσῃ εἰς τὸ χαρτί³⁷.

Ὁ Φιλάρετος ἐκήρυττεν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις καὶ τὰς εὐκαιρίας ποῦ τοῦ προσέφερον ἡ ἱερατικὴ του ιδιότης. Ἐχομεν κηρύγματα ποῦ ἐξεφωνήθησαν ἐνώπιον Ἰσάρων, λόγους ἐπικηδείους, ὁμιλίας εἰς χειροτονίας ἐπισκόπων, λόγους ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐγκαινίων ναῶν ἢ εἰς περιπτώσεις μεγάλων ἐπιδημιῶν κ.λ.π. Ἀλλὰ αἱ ὁμιλίες ποῦ ἔχουν μεγαλυτέραν ἀξίαν εἶναι ἐκεῖναι ποῦ ἐλέχθησαν κατὰ τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτάς, καθὼς καὶ κατὰ τὰς ἑορτάς τῶν Ἁγίων. Εἰς τὰς ὁμιλίας αὐτάς ἡ σκέψις τοῦ Φιλάρετου πλανᾶται εἰς τὰς πλεόν ὑψηλὰς σφαίρας τοῦ δόγματος καὶ διαπερᾷ τὰ βάθη τῆς θεολογίας καὶ τῶν μυστηρίων τῆς σωτηρίας μας. Ἀκριβῶς εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς ἔμποροῦμεν νὰ τὸν συγκρίνωμεν μὲ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναφέρωμεν ἐκτενῶς ὄρισμένους ἀπὸ τὰς θαυμασίας παραγράφους τῶν ὁμιλιῶν του. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ σκέψις τοῦ Φιλάρετου εἶναι σταθερῶς προσανατολισμένη πρὸς τὰς μεγάλας ἀληθείας τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου, τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου, τῆς Ἀναστάσεως, τῆς Παρθενίας τῆς Μαρίας, τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς Θείας Εὐχαριστίας κ.λ.π.³⁸.

Παράθετομεν ἐν τούτοις ὀρισμένας χαρακτηριστικὰς περικοπὰς ἐκ τῶν ὁμιλιῶν του.

Εἰς μίαν ὁμιλίαν ἐπὶ τῇ Γεννήσει τοῦ Κυρίου λέγει: «Ἐπρεπε νὰ ἐκλέξῃ ἓνα λαὸν ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου νὰ γεννηθῇ καὶ ἐξέλεξε τὸν μικρότερον ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, ἓνα λαὸν ποῦ δὲν εἶχε κυβέρνησιν ἰδικήν του,

πολλάκις ὑπόδουλον καὶ ὑπόδουλον ἀκόμη, ἄλλοτε εὐλογημένον καὶ τώρα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἀποδοκιμασίας. Ἐπρεπε νὰ ἐκλέξῃ μίαν πόλιν καὶ ἐξέλεξε τὴν Βηθλεέμ, πόλιν τόσον μικρὰν καὶ ἄσημον, ὥστε ὁ προφήτης ποῦ θέλει νὰ τὴν ἐγκωμιάσῃ νὰ μὴ εὐρίσκη ἄλλο προτέρημά της παρὰ μόνον τὸ ὅτι θὰ χρηματίσῃ γενέτειρα τοῦ Σωτῆρος... Ἐπρεπε νὰ ἐκλέξῃ μίαν μητέρα καὶ ἐξέλεξε μίαν πτωχὴν παρθένον, παραμεινάσαν ὄρφανήν... Διὰ νὰ κρύψῃ τὸ μυστήριον τῆς ἑνσαρκώσεως ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀπίστων, ἔπρεπε νὰ δώσῃ εἰς τὴν Παρθένον ἓνα σύντροφον, συνδεδεμένον μὲ αὐτὴν ὄχι μὲ τὰ δεσμὰ τῆς σαρκός, ἀλλὰ μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ νόμου, καὶ ἐξέλεξεν ἓνα ξυλουργόν... Καὶ ἦλθεν ὁ Σωτὴρ, ἦλθεν ὄχι ὡς τρομερὸς πολεμιστής, ἀπειλῶν μὲ θάνατον τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ ὡς νεογέννητον βρέφος, φέρον εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ θανάτου τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ζωῆς...»³⁹.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν (τοῦ 1814) ἀκούομεν τὸν Φιλάρετον νὰ λέγῃ πρὸ τοῦ ἐπιταφίου: «Τί περιμένετε τώρα οἱ ὑπηρέται τοῦ Λόγου; Ὁ Λόγος δὲν ὑπάρχει πλέον... Ὁ Λόγος, ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, ὁ γεννηθεὶς διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἡ ἀρχὴ παντὸς λόγου ζῶντος καὶ ἐνεργοῦ, ἐσίγησε: ἀπέθανεν, ἐτάφη καὶ ἐσφραγίσθη εἰς τὸν τάφον... Χριστιανοί, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος δὲν ἐσιώπησε παρὰ διὰ νὰ μᾶς ὁμιλήσῃ μὲ μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν...». Καὶ ὁ ρήτωρ διδάσκει τὰ πλήθη «περὶ τοῦ Σταυροῦ ποῦ ἔκλειε (ὡς δένδρον παρακοῆς) κάποτε τὸν παράδεισον καὶ ποῦ τώρα ἀνυψοῦται ὡς κλιμαξὴ πρὸς τὸν οὐρανόν· περὶ τοῦ σταυροῦ, τοῦ φοβεροῦ δένδρου τῆς γνώσεως, καὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς». Τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀγάπης ἐλκύει προπαντὸς τὴν σκέψιν τοῦ Φιλάρετου. Αἰσθάνεται κανεὶς ἱλιγγον, ὅταν ὁ ρήτωρ μᾶς καλῇ «νὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς τὴν ἐξωτερικὴν αὐλὴν τοῦ Ναοῦ καὶ νὰ εἰσεέλθωμεν εἰς τὰ ἐσώτατα ἅγια τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου, ὅπου δὲν θὰ εὕρωμεν τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀγάπην: τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς ποῦ σταυρώνει, τὴν ἀγάπην τοῦ Υἱοῦ ποῦ σταυρώνεται καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποῦ θριαμβεῖ εἰς τὴν χάριν τοῦ Σταυροῦ»⁴⁰.

Ἀκόμη καὶ ὅταν ἐκφωνῇ λόγους ἐπίσημους, οἱ ὁποῖοι συντάσσονται πάντοτε καθ' ὀρισμένον τυπικὸν τρόπον, ὁ μέγας ρήτωρ τῆς Μόσχας εὐρίσκει τρόπον νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ νὰ πρωτοτυπῇ. Οὕτω κατὰ τὴν χειροτονίαν εἰς ἐπίσκοπον ἐνὸς ἐκ τῶν μαθητῶν του ἔλεγε: «Πῶς βλέπεις αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὴν σταδιοδρομίαν ποῦ ἀνοίγεται ἔμπρὸς σου; Χαίρεις; Ἐγὼ τρέμω. Τρέμεις; Τότε ἐγὼ χαίρω διὰ λογαριασμόν σου. Ὁ φόβος θὰ σοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐγγήγορσιν καὶ τὴν διαρκῆ προσπάθειαν καὶ ἡ ταπεινῶσις θὰ ἐλκύσῃ ἐπὶ σὲ τὴν ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν»⁴¹.

Τὰ ὀλίγα αὐτὰ παραδείγματα μᾶς ἐπιτρέπουν

39) Philarète de Moscou: Choix de sermons (en français). T. 1er pp. 12-14.

40) Αὐτόθι σ. 18-21.

41) Αὐτόθι, τόμ. 2ος σ. 105-106.

37) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 157-158.

38) Cyprien Kern: Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 158.

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

Τὰς πρωινὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς, 2 Μαρτίου 1969, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὅπως αἰφνιδίως ἐκ καρδιακῆς προσβολῆς ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Κυρὸς Εὐστάθιος.

Κατ' ἐπιθυμίαν τῶν οἰκείων του, ἡ σορὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου μετεφέρθη ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὰς Πάτρας, ἐκτεθεῖσα εἰς λαϊκὸν προσκύνημα ἀπὸ τῆς 10ης π.μ. τῆς 3 Μαρτίου ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει ὀλίγα βήματα ἡ πατρικὴ οἰκία τοῦ μεταστάντος.

Τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας προέστη ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνος, συνιερουργούντων τῶν Σεβασμ. Μητροπολιτῶν Φωκίδος κ. Χρυσοστόμου, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Θεοκλήτου, Γυθείου καὶ Οἰτύλου κ. Σωτηρίου, Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Θεοκλήτου, Ὑδρας κ. Ἱεροθέου καὶ Ἡλείας κ. Ἀθανασίου. Εἰς τὴν κηδεῖαν παρέστησαν αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί, ὁ κλῆρος καὶ πλῆθος κόσμου.

Τὸν ἀειμνήστον Ἱεράρχην ἀπεχαιρέτησεν ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων βαθυτάτου πένθους ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος λίαν συγκινημένος εἶπε περίπου τὰ ἑξῆς:

«Ἀγαπητὲ ἀδελφέ,

Ὅταν πρὸ τεσσαράκοντα ἔτων σονεσπουδάξαμεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀγαπητοὶ φίλοι καὶ συμφοιτηταί, δὲν εἶχε διέλθει τῆς διανοίας μου, ὅτι ἐγὼ θὰ ἦμιρ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ σὲ προέπεμπον εἰς τὴν αἰωνίαν κατοικίαν σου. Ἦδη δέ, ὅτε ἀπὸ τῆς χθὲς ὅλος αἰφνιδίως μετέστης εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἵνα ἀναπαυθῆς ἀπὸ τῶν κόπων σου, ἀφοῦ ἐπὶ μίαν 25ετίαν ὑπηρέτησας λίαν εὐδοκίμως τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰργάσθης διὰ τὴν δόξαν Αὐτῆς καὶ ἠγωνίσθης τὸν καλὸν ἀγῶνα καὶ ἐγένεσο πιστὸς ἄχρι θανάτου, καλοῦμαι νὰ ἐκφωνήσω καὶ τὸν ἐπικήδειόν σου.

Ὁ προκείμενος νεκρὸς, Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Εὐστάθιος ἐγεννήθη τὴν 21 Νοεμ-

νὰ ἐννοήσωμεν πόσον δικαίως ὁ Φιλάρετος θεωρεῖται ὡς μέγας ρήτωρ, τοῦ ὁποῖου τὸ τάλαντον, τὸ ὕφος καὶ αἱ ιδέαι δὲν παύουν νὰ προκαλοῦν καὶ τώρα τὸν θαυμασμόν μας.

Αἱ («Ὀμιλῖαι») τοῦ Φιλάρετου ἐξεδόθησαν εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη εἰς ἓνα τόμον ἐγίνεν εἰς Πετροῦπολιν τὸ 1820. Νέαι ἐκδόσεις ἔγιναν τὸ 1821, 1822, 1835 καὶ τὸ 1844-45 (εἰς 3 τόμους). Ἡ πληρεστέρα εἶναι ἡ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοσις εἰς 5 τόμους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔργα τοῦ Φιλάρετου Μητροπολίτου Μόσχας» (Μόσχα 1873). Αἱ ὀμιλῖαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν.

(Συνεχίζεται)

ΣΟΛΩΝ Γ. ΝΙΝΙΚΑΣ

βρίου 1905 ἐν Πάτραις, ὅπου ἐπεράτωσε τὰς Γυμνασιακάς του σπουδὰς. Ἀκολούθως ἐσπούδασε Θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ὡς Θεολόγος ὑπηρέτησεν εἰς διάφορα Γυμνάσια, ἀναπτύξας ἐξαιρετικὸν ἐκπαιδευτικὴν δρασίμ. Μετὰ ταῦτα, ἐπὶ Μητροπολίτου Θεοκλήτου, μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, ἐχειροτονήθη κληρικὸς τὸ 1944 καὶ ἐχρημάτισε πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πατρῶν μέχρι τὸ 1954, ὅποτε καὶ ἐξελέγη Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως.

Ὁ ἐκλιπὼν Μητροπολίτης Εὐστάθιος ἐπὶ 15ετίαν ὀλόκληρον εἰργάσθη καρποφόρος καὶ διὰ τοῦ ποιμαντορικοῦ του ζήλου καὶ τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἀρετῶν, ὅφ' ὧν ἐκοσμεῖτο, κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀναδειχθεὶς εἰς κυβερνήτην καὶ θεοφιλεῖ ποιμένα τοῦ κατὰ τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως χριστεπωνύμου ποιμνίου. Ὁ λύχνος ἐτέθη ἐπὶ τὴν λυχνίαν, φωτίζων καὶ θεομαίνων μὲ τὸ φλογερόν του κήρυγμα τοὺς πάντας, στηρίζων τοὺς ὀλιγοπίστους, ἐλέγχων τοὺς πεπλανημένους, ρουθετῶν τοὺς ἀτάκτους, φρονηματίζων καὶ καθοδηγῶν τοὺς πάντας ἐπὶ τὸν Ποιμένα τῶν ψυχῶν, τὸν Κύριον καὶ Ἀντροπὴν πάντων ἡμῶν.

Ἡ μέριμνα ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, τὸ ὁποῖον ἡ Θεία Πρόνοια ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτόν, ἦτο διαρκῆς αὐτοῦ σκέψις καὶ ἀπασχόλησις, ἐπεκτεινωμένη εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δραστηριότητος, μὴ ἐξαιρουμένης τῆς κοινωνικῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ δοκιμαζομένων.

Ἄλλ' ἤδη ὁ μακαριστὸς Ἱεράρχης, τὸν δρόμον αὐτοῦ τελέσας καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, ἀναπαύεται, πληρωθέντος τοῦ ὄρου τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὑπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν μετ' αὐταπαρηγήσεως καὶ ἱεροῦ ζήλου, καταδείξας ἱκανότητα ποιμαντορικὴν καὶ διοικητικὴν καὶ ἀρετὰς Ἱεραρχικάς. Δημόνησε τὴν Ἐκκλησίαν καθ' ὃ ἔλαβε χάρισμα ὡς καλὸς οἰκονόμος τῆς ποικίλης Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἀπερχόμενος ἐκ τοῦ προσκαίρου κόσμου τούτου, καταλείπει ζωηρὰ τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του ὡς Ἱεράρχου.

Πεφιλημένε ἀδελφέ· ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχικοῦ κλήρου καὶ λαοῦ, ἐκ μέρους τοῦ προσφιλοῦς σου ποιμνίου, τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἐδσεβῶν χριστιανῶν, ἐκ μέρους τῶν οἰκείων, τῶν συγγενῶν καὶ φίλων σου καὶ ὅλων τῶν ἐδσεγηθέντων σου εὐχόμεμαι αἰωνίαν ἀνάπαυσιν εἰς τὴν ἀγήρω μακαριότητα καὶ ὅπως ὁ δίκαιος Κριτὴς τάξη τὴν ψυχὴν σου ἐν σκηναῖς δικαίων καὶ ἐν κόλποις Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ».

Τὸν ἀειμνήστον Ἱεράρχην ἀπεχαιρέτησαν ὡσαύτως ἐκπρόσωποι τῶν Δήμων Δημητσάνης, Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως καὶ εἰς μαθητῆς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων Γόρτυνος.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας, ἐσχηματίσθη πομπή. Προηγεῖτο ἡ Μουσικὴ καὶ ἠκολούθουσαν οἱ Ἱεροσπουδασταὶ τοῦ Ἀνωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου Πατρῶν, ἡ νεκροφόρος, ὁ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

«Ἐν καινότητι ζωῆς».

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποίαν διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἐωρτάσαμεν, ἀποτελεῖ οὐ μόνον τὴν φωτεινὴν κορυφὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν λατρείας.

Ἡ Ἐκκλησία μας ζῆ ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀναστάσεως. Πᾶσα Κυριακὴ εἶναι δι' αὐτὴν μία ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Μάλιστα πᾶσα τελεσιουργία τῆς Θείας Ἐυχαριστίας εἶναι κατ' οὐσίαν μία πασχάλινη λειτουργία, καλοῦσα ἡμᾶς, ἵνα συνενόμενοι μετὰ τοῦ ζῶντος Κυρίου διὰ τῆς Θείας Κοινωνίας συνεγιερώμεθα μετ' Αὐτοῦ καὶ «ἐν καινότητι ζωῆς» (Ρωμ. ζ', 4) περιπατῶμεν.

Ἑλληνες Θεσσαλονικεῖς.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετὰ λύπης παρακολουθεῖ τὴν συνέχισιν τῆς προσπάθειας ἑτεροδόξων ἢ καὶ ὁμοδόξων τινῶν πρὸς ἄρνησιν ἢ ἀμφισβήτησιν τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν δύο φωτιστῶν τοῦ σλαβικοῦ κόσμου ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, οἵτινες κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν πάντων τῶν σοβαρῶν ἱστορικῶν ἦσαν Ἑλληνες Θεσσαλονικεῖς.

Διὰ τοὺς Ἑλληνας τούτους ἁγίους οὐ μόνον ἡ

ἱερὸς κλῆρος, αἱ Ἀρχαὶ καὶ χιλιάδες πιστῶν, οἱ ὁποῖοι συνώδευσαν τὸν ἐκδημήσαντα Ἀρχιερέα μέχρι τῆς τελευταίας του κατοικίας εἰς τὸ Β' Νεκροταφεῖον, ὅπου ἐγένετο ἡ ταφή του εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κυρὸς Εὐστάθιος, κατὰ κόσμον Εὐστάθιος Εὐσταθόπουλος, ἐγεννήθη τὴν 21ην Νοεμβρίου 1905 εἰς Πάτρας, ὅπου καὶ ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς. Ἀκολούθως ἐσπούδασεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, λαβὼν τὸ πτυχίον εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν. Ἐἶτα ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Γαστούνην, τὸ Ἀργοστόλιον καὶ τέλος εἰς Πάτρας, εἰς τὸ Α' Γυμνάσιον.

Τὸ ἔτος 1943 ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Πατρῶν κυροῦ Θεοκλήτου ἱεροδιάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, τὰ ὁποῖα ἤσκησε μέχρι τοῦ 1953. Τὸ 1954 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Κυρὸς Εὐστάθιος ὑπ' ἤρξε σεμνὸς καὶ ταπεινὸς Ποιμενάρχης, με ζέουσαν πίστιν καὶ πολὺκαρπον διδακτικὴν, κηρυκτικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δραστηριότητα.

Θεσσαλονικὴ ἀγάλλεται «ὡς μήτηρ καλλίγονος, ἐπὶ τέκνοις χορεύουσα», ἀλλὰ καὶ σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς σεμνύνεται καὶ καυχᾶται. Πρὸς τιμὴν των δὲ ἀκριβῶς ὀργανώθησαν πρὸ ἐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ αἱ δέουσαι πανηγυρικαὶ ἐκδηλώσεις, θὰ ἀνεγερθῆ δὲ προσεχῶς καλλιμάρμαρος ναὸς ἐν τῇ Συμπρωτενοῦσιν καὶ θὰ συνεχισθῆ καὶ ἐπισημότερον ἢ πρὸς αὐτοὺς ἐκδηλώσεις τῆς ὀφειλομένης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑθνους ἡμῶν τιμῆς.

Πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς.

Ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάρσεως τυγχάνει τὸ πρὸς τοὺς κ. κ. Ὑπουργοὺς καὶ Ὑφυπουργοὺς ἐγγράφον τοῦ Α' Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγγράφον ἐπικρίνεται «ἡ διαπιστουμένη ἐπ' ἐσχάτων τάσις, ἵνα οἱ διάφοροι διαγωνισμοὶ προσλήψεως ὑπαλλήλων τοῦ Δημοσίου, Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καὶ Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων διενεργῶνται τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς».

Ὡς χαρακτηριστικῶς τονίζει ὁ Ἐξοχώτατος κ. Ἀντιπρόεδρος, «τὸ Κράτος ἡμῶν, φρονὸς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ τῶν παραδόσεων, δὲν δικαιούται νὰ δίδῃ ὀθνεῖον παράδειγμα πρὸς μίμησιν, ἀναγκάζον διὰ τῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν διαγωνισμῶν χιλιάδας εὐσεβῶν νέων νὰ στερηθῶσιν, ἔστω καὶ μίαν Κυριακὴν, τῆς δυνατότητος, ἵνα ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογήσωσι τὸν Κύριον».

Ἡ βλασφημία τῶν Θεῶν.

Ἐν συνεχείᾳ ἐκφράζομεν τὴν μεγάλην χαρὰν μας καὶ δι' ἑτέραν ἐνέργειαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀποβλέπουσαν ὡσαύτως εἰς τὴν ἐν τῇ πατρίδι μας περιφρούρησιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Πρόκειται διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τούτου ἀποσταλὲν πρὸς τοὺς κ. κ. Νομάρχας ἐγγράφον πρὸς κινήσει τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν διαφωτίσεως, ἵνα αὐταὶ μελετήσωσιν τὸ θέμα τῆς κακῆς ἔξεως τῆς βλασφημίας τῶν Θεῶν καὶ ἐφαρμόσωσιν προοδευτικῶς καὶ ἐν συνδυασμῶ πρὸς ἕτερα θέματα διαφωτίσεως ἐν πρόγραμμα καταπολεμήσεως τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος συνηθείας. Διὰ τῆς ἐπισημάνσεως τῶν ἐπιζημιῶν καὶ φθοροποιῶν συνεπειῶν τῆς δέον πάντες ἀνεξαίρετως νὰ συνειδητοποιήσωσιν, ὅτι ἡ βλασφημία τῶν Θεῶν δέον νὰ ἐξαλειφθῆ, διότι ἀληθῶς «στιγματίζει τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν καὶ ὑποβιβάζει τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀνθρώπου».

Κρίνει τὴν στάθμην τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Συμφώνως πρὸς τὰς προσφάτως δημοσιευθείσας στατιστικὰς, ὁ Ο.Η.Ε. διέθεσε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 33.000.000 δολλαρίων διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Σύνοδος

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐπεξεργασθεῖσα κατ' ἄρθρον τὰς διατάξεις τοῦ Σχεδίου Ὁργανισμοῦ Ἐκκλ. Σωμάτων καὶ Ὁργάνων, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀπόψεων τῶν διατυπωσάντων παρατηρήσεις ἐπ' αὐτοῦ Σεβ. Ἀρχιερέων, εἰς τέσσαρας συνεχεῖς συνεδριάσεις, ἐψήφισε τούτο καὶ διέταξε τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος, θὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς τὴν 25ην Ἀπριλίου ἐ. ἔτους.

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 16 Μαρτίου μέχρι τῆς 2 Ἀπριλίου ἐ. ἔτους:

Πρὸ ε σ τ η τὴν 25 Μαρτίου ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῶ Ἀθηνῶν τῆς Δοξολογίας ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ, κατὰ τὴν ὁποῖαν παρέστησαν ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ Ἀντιβασιλεὺς, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Γ. Παπαδόπουλος καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τὰ μέλη τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι.

— Τὴν 30 Μαρτίου τοῦ ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῶ Ἀθηνῶν τελεσθέντος Μνημοσύνου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν τῆς Ε.Ο.Κ.Α. Ἐπίσης προέστη ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμός» τῆς κηδείας τῆς ἀειμνήστου συζύγου τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀ. Μάνου.

— Τὴν 1 Ἀπριλίου τῆς ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῶ Ἀθηνῶν Δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἀφίξει μελῶν τῆς ἑλληνοαμερικανικῆς ὀργανώσεως ΑΧΕΠΑ.

Πρὸ ἡ δ ρ ε υ σ ε τὴν 17, 27, 28, 29 καὶ 31 Μαρτίου τῶν συνεδριῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

— Τὴν 1 Ἀπριλίου τῆς συνεδρίας τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Νοσηλευτικοῦ Ἰδρύματος Κληρικῶν Ἑλλάδος.

— Τὴν 2 Ἀπριλίου τῆς συνεδρίας τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Σιβιτανιδείου Σχολῆς.

Πα ρ ἔ σ τ η τὴν 29 Μαρτίου εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Διακοινῇ ὀργανωθεῖσαν τελετὴν τῆς ἀπονομῆς διπλωμάτων εἰς τοὺς ἀποφοιτήσαντας τοῦ Φροντιστηρίου Ὑποψηφίων Κατηχητῶν.

— Τὴν 30 Μαρτίου εἰς τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἀνωτάτης Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Πολυτέκνων εἰς τὴν

περίου. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τὰ ἔθνη ἐδαπάνησαν 143.400.000.000 δολλαρίων διὰ τοὺς ἐξοπλισμούς των. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἰς τὴν προσφορὰν μιᾶς δραχμῆς ὑπὲρ τῶν πεινῶντων ἀντιστοιχεῖ προσφορὰ 4.345 δραχμῶν ὑπὲρ τῶν ὄλων!

Ἡ δυσαναλογία αὕτη κρίνει τῶ ὄντι τὴν στάθμην τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ἀποκαλύπτει τὴν βαθεῖαν ἠθικὴν κρίσιν, ἣτις μαστίζει τὸν πλανήτην μας καὶ ἀνατρέπει τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν τῶν ἀξιών καὶ τὴν μεγίστην ἀνάγκην ὅπως ὁ Χριστιανισμὸς γίνῃ ἀπὸ πρᾶγματικότητος. Ὡς ὁρθῶς ἐγράφη, «ἐνώπιον ἐκατομμυρίων πεινῶντων πληθυσμῶν παρελαύνουν οἱ μεγάλοι τῆς γῆς ἐπιδεικνύοντες ὄπλα, βόμβας, πυραύλους. Ψυχία διὰ τὴν εἰρήνην, συμπόσια διὰ τὸν πόλεμον. Ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ φιλία, ἡ λογικὴ ἀτροφία, διὰ τὰ ὑπερτραφῆ τὰ τέρατα τῶν παθῶν, τοῦ μίσους, τοῦ φόνου».

αἴθουσαν «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι», κατὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ὠμίλησεν, ὑπογραμμίσας ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἠγηθῆ τῆς προσπάθειάς διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῶν πολυτέκνων.

— Τὴν 31 Μαρτίου εἰς τὴν τελετὴν τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, ἣτις ὀργανώθη πρὸς τιμὴν τοῦ ὁμοτιμοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Μέγα.

Ἐ δ ἔ χ θ η τὴν 25 Μαρτίου τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Ζαράϊσκ κ. Ἰουβενάλιον, ἀντιπρόεδρον τῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Ἐπιτροπῆς τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καὶ τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Νοσηλευτικοῦ Ἰδρύματος Κληρικῶν Ἑλλάδος ἱατρὸν κ. Ἀ. Καραντώνην.

— Τὴν 29 Μαρτίου τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Πειραιῶς κ. Χρυσόστομον καὶ τὸν ἐντεταλμένον ὑφηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης κ. Π. Σιμωντᾶν.

— Τὴν 1 Ἀπριλίου τὸν τέως ὑπουργὸν κ. Φ. Δραγούμη, τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κωνστ. Μουρατίδην, τὸν Ἀ' γραμματέα τῆς Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας κ. Ο. Velletri, τὸν Ὑποδιοικητὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κ. Κ. Παπαχαράλαμπος, τὸν ἱατρὸν κ. Σ. Ζουμπούλην καὶ τὴν κ. Μ. Μπαλογιάννην.

— Τὴν 2 Ἀπριλίου τὸν Ἀναπληρωτὴν Ὑπουργὸν Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἀγαθαγγέλου, τὸν Ὑφυπουργὸν Παιδείας κ. Σιῶρη, τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς κ. Σ. Σκανδάλην, τοὺς ἐν ἀποστρατεῖᾳ στρατηγούς κ. Α. Δραγούμη καὶ Σ. Ἰωάννου, τοὺς πανοσ. ἀρχιμανδρίτας Νήφωνα Θωμαδάκη καὶ Χρυσόστομον Κουσκοτόπουλον, τὸν καθηγητὴν κ. Ἡλ. Μουτσούλαν, τὸν δημοσιογράφον κ. Ἀθανάσιον Παράσχον καὶ τὰς κυρίας Κορδᾶ καὶ Καποδίστρια.

Ἱερός Σύνδεσμος Κληρικῶν Ἀθηνῶν

Τὴν 10 Μαρτίου 1969 συνήλθεν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ συνεδρίαν τὸ νέον δωδεκαμελὲς Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἀνεδείχθη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 5 Μαρτίου. Κατόπιν ψηφοφορίας, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνεκροτήθη εἰς σῶμα ὡς ἑξῆς: Ἀντιπρόεδρος· ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἐλευθέριος Πετριτσόπουλος. Γραμματεὺς· ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Κατίνος. Ταμίας· ὁ πρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Δελγιάννης. Ἐφορος βιβλιοθήκης· ὁ πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Μπασέας. Σύμβουλοι· οἱ πρωτοπρεσβύτεροι καὶ πρεσβύτεροι Νικόλαος Φίλιας, Νικόλαος Αὐγερινόπουλος, Ἐμμανουὴλ Σχοινιωτάκης, Κωνσταντῖνος Βαστάκης, Σπυρίδων Κοράκης, Εὐάγγελος Μήτσης, Εὐάγγελος Μπονώρης καὶ Κωνσταντῖνος Ἀνδρουλάκης.

Τὸ νέον Διοικητικὸν Συμβούλιον θὰ καταβάλλῃ τὰς δεούσας προσπαθείας, ὥστε νὰ ἐπιτευχθοῦν τὸ ταχύτερον οἱ σκοποὶ τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Μητρόπολις Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Α.Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ τε κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱ. Ν. Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου Ν. Διοσίων, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὄνομα Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικὰ πρὸς ἀνακήρυξίν των ὡς ὑποψηφίων.

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 14ῃ Μαρτίου 1969.

† Ὁ Ἀττικῆς ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἡλείας

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τοὺς Θεῖους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων»,

ισχυόντων εἰσέτι καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Ν.Δ. 126/1969 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», συμφώνως τῷ 51 ἄρθρῳ, παράγρ. 3 τοῦ ἀνωτέρου Ν.Δ./τος καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν κενῆς θέσεως ἐφημερίου: 1) τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγίου Ἀθανασίου Ἀμαλιάδος καὶ 2) τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Δημητρίου Λαχανῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ δικαιολογητικὰ των, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν αὐτῶν ὡς ἐφημερίων.

Ἐν Πύργῳ τῆ 17ῃ Μαρτίου 1969.

† Ὁ Ἡλείας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἱ. Μητρόπολις Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομεροῦ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἄρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Μηνᾶ Μορφίου-Μαργαριτίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικὰ.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῆ 15ῃ Μαρτίου 1969.

† Ὁ Παραμυθίας ΠΑΥΛΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἄρθρα 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου Χόδικας-Σουλίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικὰ.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῆ 18ῃ Μαρτίου 1969.

† Ὁ Παραμυθίας ΠΑΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «περὶ Ἱ. Ν. καὶ ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσιν τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ὁμωνύμου χωρίου ἐπαρχίας Μυλ./μου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικὰ.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῆ 8ῃ Φεβρουαρίου 1969.

Τοποτηρητῆς

† Ὁ Κρήτης ΕΥΓΕΝΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 46 καὶ 47 τοῦ Α. Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κεκανονισμένα προσόντα ὅπως καταλάβωσιν τὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Κυπαρισσῶνος, ἵνα ὑποβάλλωσιν ἡμῖν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπόμενα δικαιολογητικὰ μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Λαμῖᾳ τῆ 26ῃ Μαρτίου 1969

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΚΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἰωαννῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 100 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 4 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐόρτια Γράμματα.

Κωνστ. Γ. Μπόνης, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα.

Ἡ πρώτη συνεδρία τῆς νέας Διαρκoῦς Ἱεράς Συνόδου.

Εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Κυθήρων κ. Μελέτιον.

Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεράς Συνόδου.

Μητροπολίτου Καλαβρίας Αἰμιλιανοῦ, Θέματα ἐν ὄψει τῆς Συνόδου.

Μητροπολίτου Ἡλείας Ἀθανασίου, Ἡ ἐπισκοπικὴ ὀργάνωσις καὶ διοικήσις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρχιμ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, Ὁρθόδοξοι προϋποθέσεις διὰ τὸν Οἰκουμενικὸν διάλογον.

Ἀρχιμ. Τιμοθέου Κοντομέριου, Προϊσταμένον τοῦ Καθηδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν, Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἀπόδημοι.

Σόλωνος Γ. Νινίκα, Φιλάρετος Μητροπολίτης Μόσχας (1782 - 1867).

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπολεως Εὐστάθιος.

Παρατηρήσεων στήλῃ.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
Ἀθῆναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλέφ. 710.734.